

X/305

Fényszóró

SZÍNHÁZ • FILM • ZENE • IRODALOM • KÉPZŐMŰVÉSZET

1. ÉVF. 3. SZÁM
ÁRA 10 PENGÓ

CSORTOS GYULA

Rozgonyi felvétele

A segesvári Petőfi-ünnep

A magyar kiküldöttek egyik csoportja: Szabédi László, Haraszti Sándor, Jékely Zoltán, Illyés Gyula és Nagy István

A fehéregyházi Petőfi- emlék előtt

A SEGESVÁRI PETŐFI-ÜNNEP

A segesvári Petőfi emlék-ünnepély a Dunamenti népek íróinak nagyszabású, demonstratív ünnepe volt. A magyar írók delegációján kívül a román, a bolgár irodalom képviselői is megjelentek, hogy áldozzanak a nagy magyar szabadsághőst, Petőfi emlékének. A magyar írók részéről *Illyés Gyula*, *Gergely Sándor*, *Kárpáti Aurél* utaztak le Segesvárra. A román írókat *N. D. Cocea*, a romániai írószövetség alelnöke vezette. Az erdélyi származású *Mihai Beniuc*, a demokratikus Románia legnépszerűbb költője, a Szovjet-Román Baráti Társaság hivatalos küldöttjeként jött el a találkozóra. A bolgárok vezetője *Elin Pelin*, Bulgária egyik legismertebb közírója volt. Az ünnepély során a különféle nemzetek írói barátságos légkörben megbeszélést tartottak annak az írókongresszusnak az előkészületeit, melyet az ősz folyamán Szófiában akarnak megtartani Románia, Bulgária, Magyarország, Csehszlovákia, Jugoszlávia íróinak bevonásával.

A segesvári Petőfi ünnepélyen az írókon kívül Erdély népe is felvonult. Székelyföld és Erdély valamennyi községeiből népi viseletben a küldöttségek egész sora zarándokolt a fehéregyházi síkon felállított Petőfi emlékműhöz. A magyarság küldöttsége mellett a román falvakból nemzeti viseletben felvonult a román parasztság is, az Ekés Front vezetésével.

A hivatalos román politika is áldozott Petőfi emlékének. A kormány részéről megjelent az ünnepélyen *Vlădescu Racoasa* nemzetiségi miniszter és a román parasztság vezetője, *Romul Zaroni*, aki a Groza-kormányban a földművelésügyi miniszteri tárcát tölti be. A romániai Kommunista párt és a Szakszervezeti Tanács is elküldte megbízottjait. Nagy és kirobánó hatása volt *Saucan Alexandru* kommunista delegátus felszólalásának, aki Ady híres verssorait magyarul idézte: »Dunának, Óltanak egy a hangja«, »Hiszen magyar, szláv román bánat — Mindigre egy bánat marad«. A Szakszervezeti Tanács részéről *Szenkovits Sándor* szintén magyarul beszélt.

Megható és megindító volt az ünnepély zárójelenete: gyönyörű Segesvár főutcáján zenészor mellett felvonultak a székely és kolozsvár-vidéki magyar kiküldöttek. A fiatal magyar parasztlányok sujtásos magyar viseletben, a lányok pruszlikban, magyar és román zászlók alatt. A magyar küldöttségeket a román Ekés parasztság román nemzeti viseletbe öltözött díszes oszlopi kísérték. Ők is zenészor mellett vonultak fel; elől hatalmas táblákon Petőfi, Klosska és Horea képét vitték. A két nép testvéri barátságának szimbólikus, szép menete volt, mely fölött ott lebegett Petőfi Sándor szelleme. A világszabadság fény-sugara.

Makay Margit író, rendező és szítnész.

GÁSPÁR ANTAL RAJZA

Fényező

MŰVÉSZETI HETILAP

FŐSZERKESZTŐ: BALÁZS BÉLA * FELELŐS SZERKESZTŐ: SZEGI PÁL

Levél Erdei belügyminiszter úrhoz a cenzúráról és egy szép magyar szóról

Belügyminiszter Úr!

Engedje meg, hogy megköszönjem bölcs és finomtapintatú beszédét, melyet az országos mozgóképvizsgáló bizottság alakuló ülésén mondott. Nem szoktuk még meg, hogy a cenzúrának és csendőrségnek parancsoló ura ilyen hozzáértő gyöngédséggel nyúljon kényes művészi kérdésekhez. Engedje meg, hogy külön megköszönjem azt, ami magyarázata ennek az új korunkat jelző, boldogító jelenségnek, azt, amit ön maga is magyarázatul és biztatásul mondott beszédében, hogy »hiszen én is literátor vagyok. Köszönöm, mint literátor, valamennyi nagy literátor nevében, hogy így megtisztelte céhünket, mondván, hogy az írói véna nem röstelnivaló hátránya, hanem magos képesítője az államférfinak.

Ezért éreztük azt, hogy az a cenzúra, melyet ön iktatott be hivatalába, nem hivatalul, mely idegenül, az asztal másik oldaláról fogja szemlélni a művészetet, mint már helyzetével eleve adott ellenség, hanem segítő munkatársa lehet, baráti tanácsadója lesz, majd a magyar filmtermelésnek. Nincs, aki el ne ismerné, nincs, aki ne vállalná, hogy a kormánynak ellenőrző hatalommal kell gondoskodnia arról, hogy szabad demokratikus világnézetünket meg ne zavarhassák, be ne ködösítsék művészetben csempészett mérges gázai a reakciónak. Am gyakran van úgy, hogy filmvállalatnak és rendezőjének nem reakciós szándéka, hanem csak tudatlansága és informátlansága tette a filmet megengedhetlenné. Ilyen esetben, ugye, a cenzúrának, belügyminiszter úr intenciója szerint, nem irtani, hanem segítenie kell. De hogyan, mikor a film már kész és milliókba került? Még jó eset, ha újabb milliókkal korrigálni lehet. De az idővesztés és a foltozás sose vált hasznára a művészetnek.

Nem volna-e logikus és egyszerűbb már a forgatókönyvet is bemutatni a cenzúrának? A legtöbb filmvállalkozó, filmíró és rendező örömmel fogadná egy hozzáértő és baráti cenzúra tanácsait és utasításait. Hiszen roppant anyagi és erkölcsi kockázatot venne le válláról. Ez mindenkinek egyaránt, művészi, politikai, anyagi érdeke. Miért nem lehet ez így?

Mert az érvényben lévő törvények szerint a forgatókönyv »irodalom«, és mint olyan, a kultuszminiszternek és az ő cenzúrájának hatáskörébe tartozik és akkor megtörténhetnék, hogy az egyik cenzúra a forgatókönyvben jóváhagy valamit, amit a másik cenzúra betilt, vagy fordítva. Ez a káosz csak öregbitené a bajt. De hát nem lehet ezen a kerékkötő törvényen változtatni? Szabad-e belenyugodnunk abba, hogy hatásköri ellentmondások legyenek koloncái a magyar filmipar fejlődésének? Hol akad meg ez az evidensen szükséges reform? Ki akadályozza meg?

Engedje meg, belügyminiszter úr, hogy egy nagyon egyszerű formulát ajánljak, mely talán segíthet a hatásköri problémát megoldani:

A forgatókönyv csak akkor tekinthető irodalomnak, ha nyomtatásra van szánva. Az a forgatókönyv, mely filmben való realizálásra van szánva, éppen olyan kevéssé irodalom, mint ahogy az építész tervrajza nem festmény vagy grafikai művészet, hanem előkészítő munkája egy épületnek. A forgatókönyv nem irodalom, hanem — a tervrajz mintájára csinálom a szót — tervírás. Nagy művészet — de más. Az épület tervrajza lehet halhatatlan remekmű, de nem grafika, hanem architektúra! Más jury megítélése alá tartozik. Ezért a forgatókönyv sem tartozik a kultuszminiszter hatáskörébe.

Megható volt, mikor literátor belügyminiszterünk szinte vigasztalta a művészeket, mondván, hogy ne riadozzanak, ha ma még túl rikitó politikai jelszavakat kívánnak tőlük, mert eljő, úgymond, nemsokára egy nyugodalmasabb idő, mikor a tapintatos cenzúrának még az is feladatává lehet, hogy ne engedje túltengeni a nyersen rikitó, kiugró, plakátos politikai propagandát.

Tudjuk, belügyminiszter úr, hogy ezt nemcsak a jó művészetet féltő literátor, hanem talán még inkább a jó propagandát féltő politikus államférfi mondotta. Mert tudjuk, hogy rossz propaganda az, amely kiáll a műalkotásból, mint testből a törött csont. Rossz propaganda, amelyik megünatja magát. És az igazságnak olyan tállása, amely sérti józtlésünket, olyan kárlelkony, hogy a reakciónak is lehet furfangos fegyvere.

De...

De ugye nem művészet az, amelyik nem megindító és — (hügyünk gyönyörű magyar nyelvünk bölcsességében) megindító az, ami valamire indít bennünket — valamilyen irányba, a művész hite, meggyőződése irányába. Bizony mondom, hogy nem komoly művészet az és nem is volt az soha, amelyik végső emberi kihatásban nem válik irányt kereső vággyá, irányba indult akarattá, vagyis politikummá!

Igaz, Csak azt tegyük hozzá, aki egy finom cikkében azt írta: »Az osztályharcra is lehet lapos közhelyeket írni; s egy szál rózsáról lehet olyan erővel beszélni, amely felrázza tunyaságukból és állásfoglalásra kényszeríti az embereket.«

Igaz. Csak azt tegyük hozzá, hogy aki odáig el nem jutott, hogy állásfoglalásra kényszerítse az embereket, az hozzá se nyúljon a rózsához se. Mert annak kezén elvész annak színe is, szaga is, minden szépsége is.

Mert nem kívánunk mi a művésztől jelszavakat, hanem csak színeket. De eleven, igazi, teljes színeket, melyeket, mint a rózsza színeit, talaja nedvei festettek. Minden élő rózsza színén megismerhető, hogy milyen talajból nőtt. Színe megvallja. Minden művészet minden színe is vallja, hogy milyen érzésvilág, milyen eszmevilág talajából fakadt. Persze, hogy lehet egy rózsaszál is, ha színei vallanak. — Ugye, milyen gyönyörű magyar szó:

Szint vallani! Szint vallani!

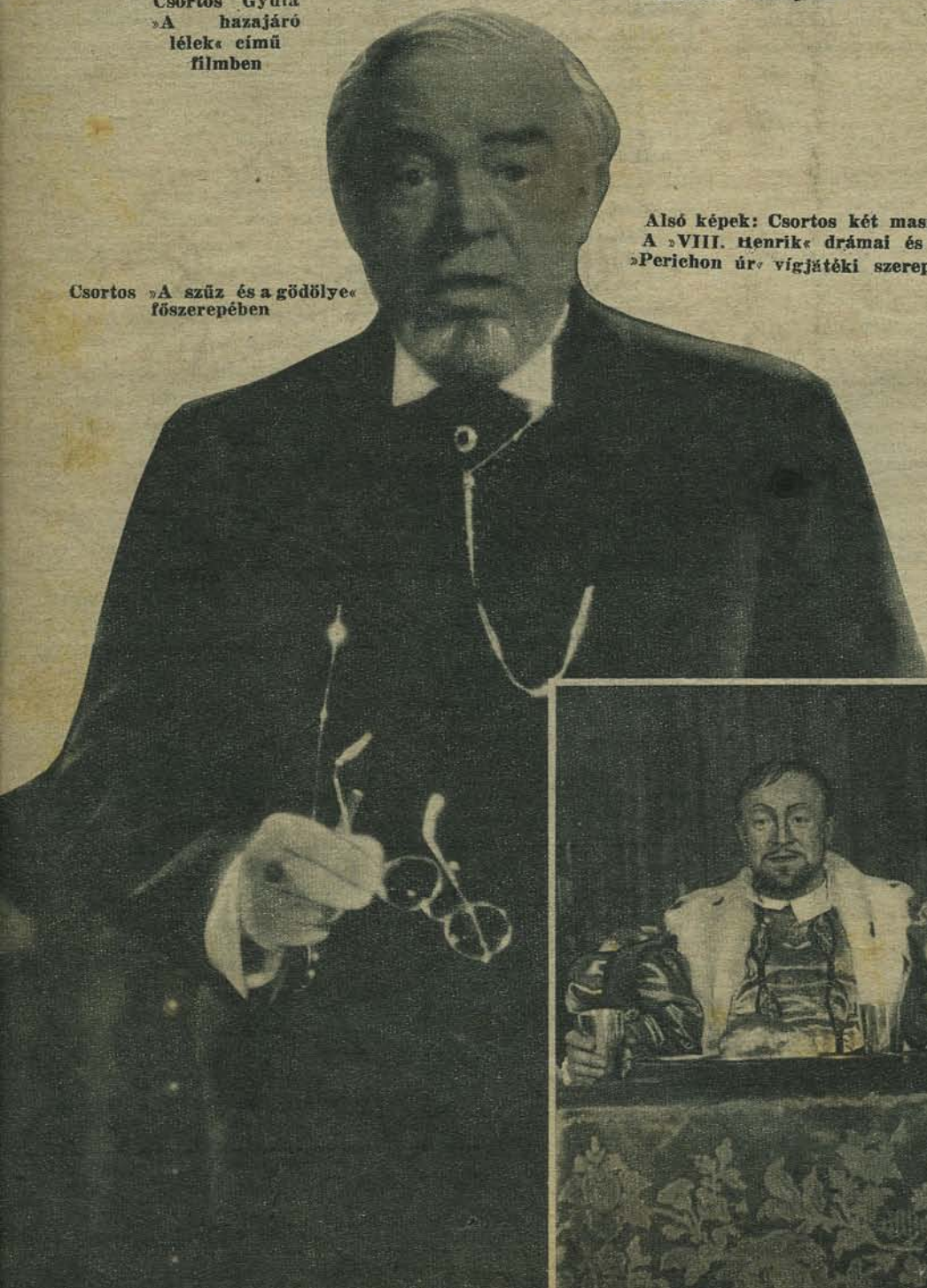
Balázs Béla

Csontos Gyula
»A hazajáró
lélek« című
filmben

Mefiszto szerepében

Csontos »A szűz és a gödölye«
főszerepében

Alsó képek: Csontos két maszkja.
A »VIII. Henrik« drámai és
»Perichon úr« vígjátéki szerepében

CSORTOS GYULA AZ EMBER

Magányos volt és megközelíthetetlen, mint egy gleccser. Ezért gögösnek hitték. De jeges zárkózottsága valójában nem volt egyéb védekezésnél. Csontos menekült az emberek elől. Menekült, mert félt. Többé-kevésbé valamennyien félünk egymástól, de ki-ki a maga módján védekezik. Tetszetős álarc mögé rejtőzik az egyik, hamissággal vérteti fel magát a másik. Csontos nem szívelte a hamisságot, az álarcot: fagyos modorral védekezett. Hevesen védekezett. Vagyis, nagyon félt. Nagyon félt, mert érzékeny lélek volt és alighanem sok sebet kapott embertársaitól.

A közönség előtt viszont gátlások nélkül fölfedte igazi lényét. Ugyanaz az ember, aki a kulisszák mögött mindenkitől távol, mindenkinek háttal, állig begombolkozva ült, a rivalda fényében oly csupaszon megmutatkozott, mint a házából egész testével kinyúló meztelen csiga. A színpadon nyílt volt és fesztelen, színpadon kívül feszes és zárkózott. Más színész a rivalda fényében vágja magát pózba, Csontos akkor erőltetett magára merevséget, amikor visszament a kollégái közé. A kulisszák mögött menten eltűnt arcáról a nyílt tekintet, a derű.

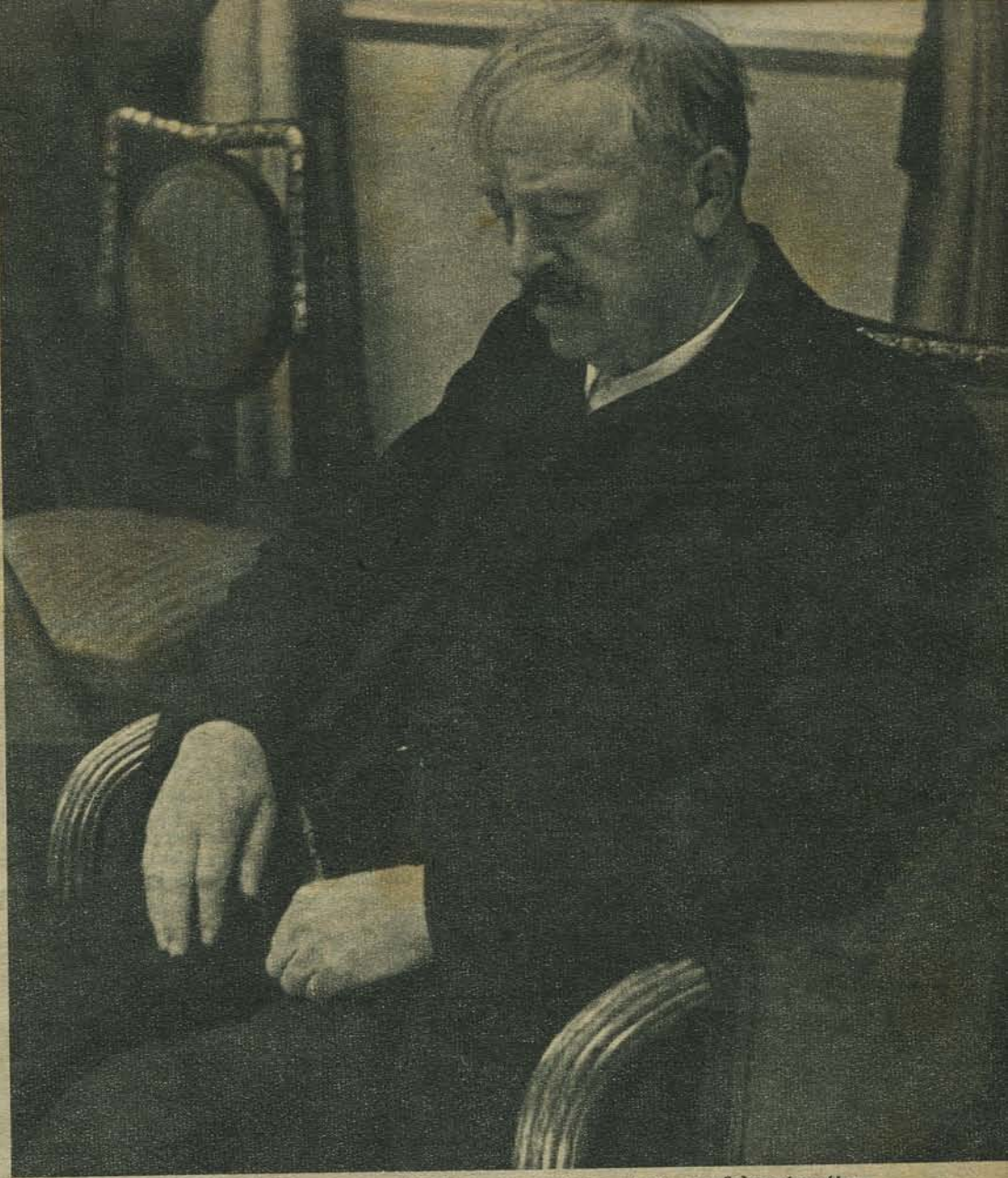
Mégsem volt vérbeli emberkerülő. Nem. Szerepei bizonyították, hogy szenvedélyesen érdekelte embertársának a lelke, a természete, minden sajátossága. Emberismeretét nem könyvekből merítette, jóllehet sokat és szívesen olvasott. Tündökletes megfigyelései világosan elárulták, hogy testi közelségből szemlélte az embert. Maszkjai is azért voltak oly elképesztően találók, mert alaposan ismerte a különböző típusok fizikai jellegzetességeit. Külsőt és jellemet tökéletes harmóniában egyesített. Minden porcikáját — hajától a körméig — alakítása szolgálatába

állította. Amikor parvenüt játszott, a kisujja tartásából ugyanannyi előkelőködő fitogtatás áradt, mint a pocakján csüngő vastag aranyláncból. Kacsintása, vállának tartása és mozgása éppúgy mutatta a hintáslegényt a Liliomban, mint a szokásos kendő a pucérnyakon, a tetovált bőr, vagy a félfülcimpára ragasztott flitter.

Aki színpadról ismerte csupán, az aranykedélyű, mókás embernek hitte. Mi mást hihetett, látván azt a falstaffi terjedelmet, áradó humort, sőt vásott, gyermeki huncutságot? A színpadon ezt a komoly művészt privát huncutságra ingerelte minden véletlen: a partner nyelvbottlása, a nézőtérről egy komikusan hahotázó hang, vagy egy kellék, amely csütörtököt mondott. Tüslént reagált rá, hanggal, mozdulattal, de szavakkal is. Egy pajkos ötletért kész volt a leggondosabban felépített művészi alakítást felfricskázní, mint egy kártyavárat. A szerzők persze nem örültek e fajta rögtönzéseinek, de annál hálásabb volt érte a közönség. Hány olyan darab tartalmát felejtettük el, amelyben játszott, de huncutkodására, spontán ötleteire ma is emlékszünk még. A rossz darabokból saját humorába menekült. Ezzel aztán jól járt a szerző, a közönség is. Humora a legbőségesebben buggyanó őshumor volt. Tudott és mert élni a cirkuszi bohóc vaskos eszközeivel, de fel tudott szárnyalni a legnemesebb humor legfinomabb árnyalatáig is. Szerette a humort. Föl is fedezte mindenben. Nemcsak az emberben, hanem a tárgyakban, az állatokban is. Rajongott az állatokért. Kutyaímádatát nevelték, gúnyolták. Pedig nála világos volt az ok: a felgyülemelő kielégítetlen szeretet, gyöngédség, gondoskodási vágy ott nyit magának szelepet, ahol tud.

Volt egy ellensége: a pénz. Azzal legtöbbször hadilábon állott. Korántsem a pénz hibájából. Hasztalan szegődött hozzá. Csortos elhajította, mint gyerek a kavicsot. Szenvedélyes vásárló volt. Ami megtetszett neki, azt megvette. Akár szüksége volt rá, akár nem. Ha drága holmi volt, ha krajcáros műtyürke. Elszórakozott vele, aztán elajándékozta. Amikor sokat keresett, olyan gavallér volt, mint egy nábob. Általában szeretett fejedelmi borrhaválókat osztogatni, akár sok volt a pénze, akár kevés. Ilyen módon persze sokat küzdött adóssággal, gondokkal.

Bizarr lénye sokaknak rejtélyes volt, talán ellenszenves, de akik megismerték lényének lenyűgöző erejét, azok rajongtak érte. A tehetséges embert ő is szerette, sőt tisztelte. Viszont lenézte azt, aki szerinte érdem nélkül töltött be pozíciót. És véleménye leplezetlenül kinnült az arcán. Bárki leolvashatta róla. Bárki. Senki előtt sem alakoskodott. Félelmesen éles volt a szeme és könyörtelenül magas mértékkel mért.

Csontos Gyula utolsó szerepe Csehov »A medve« című egyfelvonásosában (Kamara Színház)

(Mafliet-fotó)

Kegyetlen igazságszeretete örökös konfliktusokba sodorta. Azt mondták róla, hogy veszekszik, pedig csak — igaza volt. Összetűzött pincérrel, soffőrrel, boltossal, igazgatóival, rendezőivel, kollégáival.

Kollégái félték tőle. Amikor belépett egy helyiségbe, mindenki ösztönösen letompította hangját. Mintha hűvös szellő kísérte volna hatalmas alakját. Voltaképpen nem is bántott senkit. Akit pedig szeretett, annak szíves, jó partnere volt, annak sikerre segítette az ötleteit, a játékait. A közömbösekkel kötekedett; akit semmire sem becsült, azzal szóba sem állt. A színészek vagy szerették, vagy gyűlölték, de olyan alig akad, aki kétségbevonta művészi nagyságát vagy rendkívüli egyéniségét.

Engem mindjárt a pályám kezdetén a Vígszínházban ért az a szerencse, hogy partnere lehettem. Hajó Sándor »Délbáb-u. 7« című darabjában játszottunk először együtt. Mi tagadás: néha úgy megnevettette, hogy megállt az előadás. Ugyanebben a darabban

Varsányi Irén egyszer annyira nevetett egy mókáján, hogy le kellett engedni a függőnyt. De tudott gyámoltani is, ha arra szorultunk. Néha úgy vigyázott rám, a botladozó kezdőre, úgy támogatót, mint apa a járnai tanuló gyermekét. Élmény volt minden egyes szerep, amit vele játszhattam. Évekkel később a Magyar Színházban kerültünk megint össze. Itt játszottuk, többek között, Somerset Maugham »Eső« című darabját. Ő volt a férjem: komor, szigorú misszionárius. Zord külseje azonban egy másik, esendő férfit takart, akit nem sejtett benne senki, a felesége sem, talán ő maga sem. Lényének szimbólumaként állott előttem mindig ez a szerep. Az életemben Csortos zord homlokzatot mutatott kifelé, mert szégyellte mögötte a félénk, a szemérmes, az esendő embert.

Halála pótolhatatlan vesztesége a magyar színjátszásnak, a drámaíróknak; a közönségnek, de a legfájdalmasabb veszteség kétségtelenül a mienk: a partnereké.

Péchy Blanka

nyilvános adarabban Varsányi Irén 5

CSORTOS GYULA TEMETÉSE

A nyár kicsit meghökken és pár napig őszi, komoly álarcot takart arca elé. Az égen nagy gomolyfelhőket kerget a szél.

Csörtöst temetjük.

Bent, a ravatalnál a halottat búcsúztatják. Idekint a halottasház előtt üresen áll a fekete kocsi. Körülötte ezrenyi tömeg. Igazi tömeg. Nem megrendelt, temetésre kivezényelt, reprezentatív embersereg. Minden embert a szíve hozott ide. Nem is kaptak meghívót. Csak eljöttek. Mert szerették, tisztelték azt, akit temetnek.

Es milyen kedvesen különös véletlen. Véletlen? A halottra váró kocsi felett sok-sok fecske cikáz és cicse-reg. Leszállnak, alacsonyan repülnek. — Szerette a madarakat — mondja valaki mögöttem — most búcsúznak tőle a fecskék.

*

A hivatalos beszédek soká tartanak. Egy néni keze piros virágsokrot szorongat a kezében, türelmetlenkedik.

— Soká tart...

Szomszédja csitítja.

— Nagy ember volt, nem temethetik el akárhogyan...

*

— Nekem egyszer nem adott autogramot... — panaszoja egy gimnázista lányka. — Nyersen elutasított.

— Sokan zavarták. Lehet, hogy nyers volt, de nem volt rossz ember. En kaptam autogramot tőle.

A ravatal tövében virágerdő. Koszorúhegy.

Körülötte gyertyák lobognak. Szép a rendezés. Elsősztályú temetés.

A „Nemzeti” halottja. Nem. Több ennél. A nemzet halottja.

Szép a temetés...

Temetni tudunk, csak éltetni eddig nem tudtunk. Jó lenne, ha ezután már nem jutna eszünkbe Ady verse:

„Ki magyar tájon nagy sorsra vágyik.

Lalla, lalla,
Rokkanva ér el az éjszakáig...”

Szegény Csörtös Gyula, még élhetett volna, hiszen csak hatvankét éves volt...

*

Kocsira teszik a holttestet. Elindul a gyászmenet. A kocsi előtt a cigányzenészek lépkednek. Milyen búsan sírnak a hegedűk.

A felhők elfedik a napot.

A cigány húzza:

„Most van a nap lemenőben...”

*

A föld puha. Görgő, sárga homok.

Az énekkar halkán énekl:

„In Paradisum deducant te angeli.”

Lassan eresztik le a koporsót.

Tompán dobog a föld a deszkákon.

S az őszi esen borongó nyári napban fojtottan száll az ég felé a búcsúztató szelid cigánymuzsika...

T. T.

PÉLDÁZAT

ÍRTA: ZELK ZOLTÁN

I.

Hol hullaszag üvöltött fel az égre, most öblös illatát harsogja hársfa s az apró kertek gyermekarcú népe rákezdet már cérnavékony dalára.

Hol ágyúszóra ördögök bokáztak, kiszúrt szemű házak közt járva táncot, most önnön énekük dús illatának hullámain ringnak ágak, virágok.

S ha este jő, a sűrűdő homályban, a hársak és szekfűk édes karában felzúg a szomszéd földeknek szava:

a föld alól is fölcsap a reteknek s a fonnyadó hajú hagymafejeknek fanyar s nehéz paraszti illata.

II.

Ámulsz, ugye? A halál lábnyomára emlékezel: a véres pocsoló látóhatárig elnyúló sorára — s most faggatod, hogy nyíljon, a esodát:

títkát e harsogó, szép győzelemnek, amellyel, ime, fű, fa és virág minden dülást, minden halált levernek — a földben, ágban bűvő mágiát...

A gyakran gondolj, melynek farkát tépted gyermekkorodban, mily borzongva nézted a maradék test fúrge surranását:

a csonka testre, amely visszaölti a teljes formát, magát újrakölti — e példa mondja tájunk újulását.

A HÉT HŐSE

a magyar színészet nagy halottja: Csörtös Gyula.

Ugyelő (Mors Imperator): Művész úr! Az utolsó jelenés...

(Gáspár Antal rajza)

NÁNDI BACSI, AVAGY EGY NAGY ALAKÍTÁS TÖRTÉNETE

A kinti világ oly ocsmány volt, a gonoszszag mocsarainak gőzével fullasztó, mint azelőtt sohasem. Tehát nemrégiben, a nyilas embervadászok őrjاراتainak, a rettegés és bujdosás idején. Ez a világ kuleslyukon és ablakrészekén szűrődött be hozzám, hangok és elmosódó alakfoszlányok gyűltek körém, hogy összeállítsam belőlük egy ház, egy utca lakóinak lelkületét. Egy világot. Hogy bujdosásomban is tovább tanuljam a megtanulhatatlant: az emberi lelket, az emberek egymáshoz való viszonyát.

Egy bútorraktárrá alakított szuterén-műhelyben élttem e heteket, egy emberséggel teli cipésmester és felesége voltak rejtjelölím. A lakásuk Angyal földön volt, de szétbombázták s a műhelyben aludtak. Késő este jöttek, reggel, mikor elindultak, rámentek, lakattal is, az ajtót. A műhely zsákkal fődött ablaka a földdel egyszinttel az utcára, ajtaja a ház fűskamrái felé nézett. Lapulva s osonva ablak és ajtó között, lestem, figyeltem a kinti világot, a „szabad” embereket. Az áldozat után szimatolókat s szimatolókat a világ változása után. Micsoda iskola volt e néhány hétt!

Segítségével a híreknek, miket drága őrzőim hoztak esténként, magam elé rajzoltam és formáltam a ház és a környék lakóit. A kövér, sárgahajú asszonyt, aki gonosz-ságtápláló csodálatos szimatjával a bujdosókra uszította a gyilkosokat. Aztán a német csodafegyverek ostoba legendáinak ostoba megszállottját: a példás és pedáns családapát, a szolid, mértékletes polgárt, aki mitsem sejtve kuleslyukra tapadó tekintetéről, fujtatva és izzadva cipelte át kosárban az elhurcolt szomszéd szénét. Ez a világ, ez a valóság a gyilkosok revolverének dörrenésével, káromkodással, röhejjel, sikolyokkal és suttogásokkal úgy tűnt már, mintha kulisz-szák közül ömlne hozzám. Valóság volt, annyira felfokozottan az, hogy átsapott a valószerűségbe. Ha hajlankék az ilyesmire, így szólhatam volna magamhoz: Im, itt a feladat, költő. Úgy vetkőzik a világ, mint soha, tanul meg rejtett formáit, vonalait. Nem hajlok ilyesmire, nem játszotam a sors kiszemeltjét, de akaratlanul is tanultam. Sokat. Bár erőm adatnék, hogy egyszer felmondhassam e leckét.

De ahogy a levelemben csapongó, köröző rajból kiválik egy galamb, úgy vált ki a hozzám szűrődő hangok közül egy dallamosabban lejtő, meleg férfihang. Nemcsak melegsége, erősen idegen ak-

centusa is felfigyeltette képzeletemet. S jó volt a hangokból formált gyilkosokkal és apró gonoszokkal teli gyűlekezésben új figurát mintázni e hang képzett gazdájáról. S mikor egyik este a hazatérő cipésmester Nándi bácsiról beszélt. Tudtam, hogy ő e hang gazdája: Nándi bácsi.

Nándi bácsi nyelvatanár. Magas, őszülő, bajszos ember. Kissé hajlott testre és korra is, de szeretője van. Az is itt él vele. Kibombázták őket városi lakásukból s most itt laknak a szomszéd földszintes házában. Azt mondják, hogy művelt ember, barátságos, szeret hosszan mesélni, szóval tartja a lakókat. Szeretője sokáig élt Párizsban, egymásközt gyakran beszélnek franciául. M. úr, akinek gyerekei vannak, meg W. úr rossz szemmel nézik, hogy egy lakásban, sőt egy szobában él a szeretőjével, azt is furcsálják, hogy nem reménykedik a csodafegyverekben. Azt méginkább furcsálták, hogy amikor az oroszok már a Rákaspatak közelében jártak, mintha mozgékonyabbá, bizakodóvá változott volna. Mint a színész, aki a darab fordulatanál hangot vált...

A szuterénajtóról lekerült a lakat. Az ajtó kitarult. Oly szélesre tárult, hogy az orosz puszták szele ömlött be rajta, a szabadság, a szabadulás szele! Még sokáig lapultunk az óvóhelyre változott szuterénben, még el-elzúgtak, fűtyültek Zugló fölött a német ágyúgolyók. Sokat voltam együtt Nándi bácsival, aki sokáig, akarva sem tudta lehántani magáról élete legnagyobb alakításának maszkját. Se arcáról, se lelkéről. Bujdosó volt ő is, ki, akár én, a szuterén sötétje, lelaktolt ajtaja mögé, úgy bújolt egy idegen akcentussal beszélő, tanár tökéletesen megformált alakja és lelke mögé. Dávid Mihály, a Magyar Színház színésze volt. A szeretője pedig a felesége.

Talán „irodalmibb” volna, ha úgy fejeznem be a szörnyűségek idejének történetét, hogy a Nemzeti Színház előadásán, a Tiszazug plébánosaként láttam viszont. De miért élnék e „fogással”? Így igaz, ahogy elmondtam. S mit is mondhatnék egyebet? Csak megkérdem Dávid Mihálytól, aki oly mesteri volt e szerepében, hogy házmestereink felesége, a Magyar Színház hajdani öltöztetőnöje sem ismerte fel: meg tudná-e ismertetni ezt az alakítást? El tudná-e játszani Nándi bácsi szerepét, ha egyszer színpadon próbálnám felmondani a leckét?

Zelk Zoltán

„Fényező” ÜZENETE KÁR VOLT HAZUDNI

Az új demokratikus Magyarország egyelőre csak lassan, félenken tapogatózó igazságszolgáltatása eljutott végre a filmszakmához is. Az általános politikai tisztogatás reflektorának egy halvány fénycsóvája ráesett arra a szakmára, amely jelentős részben bűnös volt az elmúlt nyilas éra segítésében. Már-már úgy látszott, hogy a szakma önmagában nem is tudna megbirkózni a régi „nagyságokkal”, mert ezek egész egyszerűen nem is akartak tudomástvenni az egész változott helyzetről. Jogi és gazdasági manőverekkel görccsen ragaszkodtak az elmúlt éra alatt megszerzett pozíciójukhoz. Még azt az „áldozatot” is vállalták, hogy céljaik érdekében valamelyik pártot használták fel.

Az a sok cikk, az a sok izgalom, az a sok lőtás-futás különböző hatóságokhoz, az a sok fejtelten nyilatkozat és ellennyilatkozat előzménye az, hogy a háttérben húzódtak meg a szakmának jobboldali lovagjai. Intrikáltak az új rendszer ellen, legfőképpen a pártok vállalatai ellen. Suttogó szavaik sok helyen megértésre találtak a régi „nagyság”, a kitűnő összeköttetés varázsa még mindig erősen kísértett.

A politikai rendőrség hivatása magaslatán állva, erős kézzel nyult bele ebbe a társaságba. Ma már a rendőrségen elmélkedhetnek azok, akik az „Örsérváltás”-sal vagy jobboldali filmekkel, a hitleri Németországot dicsőítő filmhirdetőkkel vélték segítségére lenni a nemzeti ügynek. Most meggyőződhetnek arról, hogy kár volt hazudni a német győzelmet, kár volt hazudni a „keresztény nemzeti gondolatot” és kár volt hazudni mindazt, amit tettek. Ügylátszik valóban, hogy ezektől az uraktól a szakmának nincs mit tartania és a film demokratikus fejlődésének mi sem állja útját.

De van egy más formában jelentkező, veszélyesebb reakció is. Ezt a reakciót nagyon sokan nem látják, mert a legtisztább demokrácia kontózában mutatkozik be.

A két munkáspárt nagy áldozatvállalással, igyekezettel a mozik egész sorát helyezte üzembe, rendbehozta, felépítette a filmgyárakat, laboratóriumokat, amelyek azelőtt a náci propaganda szolgálatában állottak.

A felszabadítás a nemzeti életében nemcsak magát a demokratikus változást jelentette, következképpen jelentette azt is, hogy a kizsákmányoló kapitalizmusnak is befellegzett. A filmszakma óriási gazdasági jelentősége évek hosszú során kitermelt olyan kapitalistákat, akik németbarátok és nyilasok ugyan nem voltak, (mert nem lehettek!) viszont gesztioikban olyanok, akik a mai demokratikus rendszerbe be sem illeszkedhetnek. Ezeknek az uraknak csupán egyetlen politikai meggyőződésük van: — a pénz. Ők azok, akik minden politikai változás idején igyekeztek és meg is tudták tartani valamilyen formában zsíros gazdasági pozícióikat. Ezek az urak nem tudják és nem akarják megérteni azt, hogy a mozikat a pártok kapják, mert a mozi mint a dolgozók, a munkásság szellemi tulajdona nem képezheti magánszemélyek munkanélküli meggazdagodásának alapját. Ezek a nem nyilas és nem németbarát reakciók kezdetben sokat sejtető kélgyintéssel mosolyogva mondták a kávéházi asztalnál, a két munkáspárt részvételéről a filmszakmában, hogy: „úgy sem fog ez sokáig maradni, mert hiszen nem értenek hozzá”. Úgy gondolták, hogy a két munkáspárt majd fölépíti az ő romjaikat, s ők, az egykori régi kapitalista jogon, érett gyümölcsként kapják vissza mindazt, amit 5 éven keresztül állítólag „keservesen” nélkülöztek.

Azt üzenjük ezeknek az uraknak, hogy kár volt hazudni, hogy várták a felszabadulást, mert ők nem ezt a felszabadulást várták, kár volt hazudni, hogy ők a demokrácia hívei, mert ők nem ezt a demokráciát képzelték el és kár erőlködniök, kár küldöttséget vezetni és beadványok tömegét intézni a minisztériumokba, mert ebben a demokráciában csak az maradhat meg, aki dolgozik, aki főleg az ország felépítéséért dolgozik, de semmiestre sem az, aki állítólagos „jogos vagyónából”, tőkéjének hozadékából, munka nélkül akar élni.

Kovács István

A SZINHÁZI HÉT TÜKRE

TÁRSSZERZŐK

Bemutató a Madách Színházban

Miért van különös varázsa annak, ha egy színész darabot ír? Megszokhattuk már, hogy színészek is írnak darabokat. Sőt nagyon jó darabokat. Színész volt *Molière* és *Shakespeare* is. Színész volt a „tragédia feltalálója“ a görög *Thespis*, sőt nagyszerű táncos-színész volt *Phrynichos*, akiről *Aristoteles* is elismeréssel emlékezett meg *Poetikájában*. Böven akad modern példa is. Színész, író és rendező a kitűnő *Jean Sarmant* és a mindig érdekes és mindig sikeres *Sacha Guitry* is, hogy csak a két legismertebb francia példára hivatkozzunk.

A munkamegosztás modern korában mégis fokozottabb izgalom, csodálkozó várakozás előzi meg mindig a társírók darabjainak bemutatóját. Nemcsak a közönség, de a szakmabeliek is merész bravúrnak érzik, ha három-négy ember munkáját egy ember vállalja magára. A színház kollektív művészet. Nemcsak több ember közös munkájának, de többféle művészetnek is egybehangolása. A színírók darabjait megelőző különös várakozás nem indokolatlan.

A színész, a legnagyobb színész is, mások költői képzetében megszületett emberalakok álarcát ölti magára. Nemcsak egy idegen emberalakot kell életre varázsolnia, hanem egy idegen álmodot, egy más teremtmény lélek költői vízióját is. Három sugártörése van minden igazi színészi alkotásnak. Benne van a költői víziója, benne van egy idegen emberalak öntörvényű, költőjétől és alakító színészétől is független, külön életvalósága s végül benne van a színész egyénisége, ember-teremtő stílusa, saját lényének a szerepek álarca alatt is mindig azonos, mozgásban, hangban öntudatlanul is megnyilatkozó állandósága. Ez a hármasság olvad rejtelmes, alig szét-analizálható egésszé az igazi színész „játékában“. Három idegen sugár egymást átvilágító káprázata, egymásba oldódó és egymástól újra meg újra különváló fény- és színjátéka minden igazi színészi alakítás. Ha a színész maga írja és maga játssza is a szerepet, még mélyebb, még rejtelmesebb a lelki kémiaja a játékának. Önmaga költői vízióját jeleníti meg saját mozdulatainak, hangjának, saját emberi lényének élet-anyagában. Ennek a különösen izgató tüneménynek szól a színíró darabjaival szemben megnyilatkozó különös érdeklődés. Méltán hihetjük, hogy a színész olyan szerepet ír ön-

magának, melyben színészi lényét, emberi és művészi egyéniségét közvetlenebbül tudja megmutatni, mint a mások által írt darabokban.

Makay Margit a magyar színészet kivételes nagyságai közé tartozik. Brutális hatásoktól irtózó, mindig bensőséges és a költői víziójától megihletett játékát a nemes tartózkodás és tiszta stílusérzék jellemezte. Játékának nemességét és tisztaságát a szépség esztétikai és a jóság erkölcsi hitvallásának éreztük. Hogyne vártuk volna különös érdeklődéssel azt a darabot, melyet ő maga írt önmagának? Azt hittük, emberi és művészi egyéniségének mélyebb, teljesebb megértéséhez kapunk kulcsot ezzel a darabbal.

De nem ezt kaptuk.

Kaptunk egy laza, összevissza kuszált darabocskát, melynek egyetlen mondata sem volt méltó *Makay Margit*hoz, a színészhöz.

Makay Margit bizonyára fróilag is nagyot akart. Olyan színművet akart írni, mely pirandellói érzékenységgel világít be az írói munka emberi és művészi rejtelmébe.

Két egymással homlokegyenest ellenkező szemléli alkatú és művészi hitvallású író-ember áll össze darabot írni *Makay Margit* darabjában. A rémát az élet adja a társíróknak, tehát harmadik társíróként a Valóság lép be a kollaborációba. A probléma, ha nem is új, mégis remek. Az Elmény és a Mű egymást felhasználó s mégis egymás ellen feszülő erőinek titokzatos küzdelme izgalmas és mégis érzékeny belső viadala csupa dinamika, csupa drámaiság. De drámaíró kell hozzá. *Makay Margit* nem az.

Drámájának meseje arról szól, hogy egy igazi költő és egy léha siker-vígjáték-szerző szövetkezik a közös munkára. A beállítás kitűnő. Feszültség, drámai izgalom, mély belső konfliktusok lappanganak az anyagban. A kritikusnak a szíve fáj, hogy ezeket a lappangó tartalmakat ilyen laza, erőtlennel tartással engedte kiszökni gyöngéd kezeiből a szerző. Beírta pár könnyű „lélektani finomsággal“ s a darabot hagyta beleveszni egy revolveres kötvénysikkasztó rendőri riport-detektívregény pocsolójába.

A darabot még *Makay Margit* színészi nagysága sem tudja megmenteni. Az ő játéka mellett *Pálóczy László* nemesen fanyar, finom humorú, léha író-alakja és *Berczy Géza* fölényes és mégis meghasonlott selyemfű-alakítása az előadás kiemelkedő színészi értéke. Kedves és kellemes színpadi figura *Pilisi Baba*.

A színház kollektív művészet. Nemcsak a munka, a felelősség is megoszlik szerző, rendező, író és színész között. Ha valaki egymaga vállalja az egész munkát, az eredményért az elismerés is egyedül őt illeti meg. De neki magának kell a kritikát is elviselnie. Nem könnyű dolog négy ember helyett dolgozni és nem könnyű a négyszeres felelősség terhe. *Makay Margit* nemcsak nagyszerű színésznő, de bátor ember is. Ez a „Társírók“

A két társszerző: Lendvay Andor és Pálóczy László

bemutatójának *Makay Margit*ra vonatkozó emberi tanulsága.

Szegi Pál

Dr. SZABÓ JUCI

Felújítás a Medgyaszay Színházban

A Medgyaszay-színházat minden biznnyal a *Fodor László* darab húsz év előtti „óriás“ sikerének emléke csábította a „dr. Szabó Juci“ felújítására. A kis színház az „óriás sikert“ akarta felújítani. Nem *Fodor László* írói nagysága, vagy a darab kiválósága igézte meg *Medgyaszay*-kat. Minden biznnyal ők is tudják, hogy a „dr. Szabó Juci“ nem tartozik a színpad örökéletű remekei közé. De siker. A maga idején legalább is az volt.

Viszont arra nem gondolt a *Medgyaszay Színház*, hogy a *siker akusztika kérdése*. S ma más akusztikája van a színpadnak is, mint húsz évvel ezelőtt volt. Igaz, hogy a közönség túlnyomó része ma is csak „szórakozni“ megy a színházba, épp úgy, mint húsz évvel ezelőtt. De valami mélyreható változás mégis történt ennek a szórakozást kereső közönségnek lelki alkatában. Ez a közönség túlsokat látott, túl sokat élt át és egy valóságos világtörténelmi drámának volt nemcsak nézője, hanem részese, vagy legalább is statisztája. Más távlatból nézi a drámát és komédiát, még ha a dráma és komédia a színpadon játszódik is le.

Ezért nem csodálkoznánk, ha az egykor nagyszerű „dr. Szabó Juci“ most megbukna a színpadon.

A *Medgyaszay Színház* viszont nagyon csodálkozna. Mert a „Szabó Juci“-ban minden megvan, ami a régi recept szerint a siker kelléke. Már az első felvonásban kombinéra vetkőzik egy csinos (vagy legalább is a darab szerzői utasítása szerint csinos) hölgyike. Aztán van a darabban húsz-harminc csattanó, vicces, sőt néha szatirikus élű jó bemonadás. És erotika is van a darabban, forró perzselő, nyíltszíni csókkal. Ráadásul a második felvonásban van némi darabszerkesztői ügyesség is. Kell-e még több a sikerhez?

Hát bizony, kell.

A darab, például, tartalmaz némi enyhén szatirikus társadalom-kritikát. De ennek a „kritikának“ langyos, limonádé-íze van. (A limonádé legyen forró, vagy jéghideg, csak langyos ne legyen.) *Fodor László* limonádéjából húsz esztendő alatt elillant a szénsav. Ma már nem szenzáció az, hogy egy nő az orvosi foglalkozást választja életpályául, s az sem szenzáció megállapítás, hogy egy rendes nő rendesebben tölti be hivatását, mint egy nem-rendes férfi. Valamikor szellemesen hathatott annak vígjátéki bizonygatása, hogy a gyön-

Alsó kép: *Berczy Géza* és *Makay Margit*

(Rozgonyi felvételei)

gébb-nem a férfi és nem a nő. Ma mindenki tudja, hogy vannak erős nők és vannak gyöngye férfiak. S azt is tudják, hogy ez még nem jelenti azt, hogy felfordult a világ és egy merész vígjáték-írónak kell talpraállítani a világrendet, igazságot szolgáltatva az elnyomott női nemnek.

A Medgyaszay Színház ezt a politikumot érezhette „aktuálisnak“ Fodor László komédiájában. Pedig épp ez a legavultabb benne. Szegény dr. Szabó Juci szakmai gőgje ma már olyan naiv, sőt olyan nevetséges, mint egy századeleji angol képeslapból kivágott, harciasan handabandázó öreg szüfraszett képe. Miért avult el Szabó Juca figurája? Mert nincs emberi tartalma. Egy ügyes vígjáték-szerkesztő laboratóriumának steril légkörében megteremtett kísérleti állat csupán, s nem ember. Ezzel a színpadi figurával csak akkor lehet sikert elérni, ha a körülötte pergő játék olyan friss, olyan eleven, hogy a komédia elfeledteti a nézőkkel a színpadon mozgó emberek emberi és írói silányságát.

Fodor László komédiája nem feledteti el. A Szabó Juci nem gazdagon pezsgő bőségek, hanem „vígjáték“. Erzelmes és okoskodó. A hibája éppen az, hogy nemcsak bohóckodás akar lenni, hanem társadalomkritika is.

A Medgyaszay Színház mindent elkövetett, hogy a komédia előadása legalább színészileg legyen érdekes. A darab főszerepére Tökés Annát, a csellóhangú, kitűnő drámai színésznőt hívta meg. Tökés Anna játékában a könnyed vígjátéki tónuson is átűt a drámaiságra beállított színész nehezebb fajsúlyú páthosza. Lényének drámai fenségét a legnagyobb igyekezettel se tudta összehangolni a könnyű vígjátéki figura bevált szövéssé, más anyagú pátozával.

A darab férfi főszerepét Greguss Zoltán alakította. Pár finom mozdulattal és hanggal Medgyaszay Vilma játéka járult hozzá az előadás színészi értékének fokozásához. Gellért Lajos nagyszerű jellemfigurát fara-

gott a darab egyik mellék-alakjából. Mély emberi érzéssel, finom iróniával itatta át a dadogó esett bohóc figurát, melyet a darab intenciója szerint játszania kellett volna.

A színészek erőfeszítéséért elismerés jár. Még ha úgy érezzük is, hogy kár volt erre a darabra pazarolni az erőfeszítésüket.

Sz. P.

CSODABÁR

Felújítás a Magyar Színházban

Egy szétbombázott város színházi életében a „genius loci“ etikettkérdéseit bolygatni tapintatlanság, sőt gyöngédtelenség volna. Ilyen vonatkozásban Budapest ezelőtt sem volt túlságosan finnyás, vagy elkényeztetett. Vegyük hát szépen tudomásul, hogy ugyanaz a színházépület, mely az ostrom után a Nemzeti Színház hajléktalanná vált együttesét fogadta be, most, nyár derekán, az erősebb variété-jellegű produkcióknak ad hajlékot. Ami egyébként a „Bánk bán“-ra, a „Tiszazug“-ra nem is átmenet nélkül következett. Közül futott kisideig a „Koldusopera“. És ha jól megnézzük, mi is voltaképpen ez a Csodabár? *Koldusopera — ellenkező előjellel.* (A „kétféle“ előjel választja szét az egészséges, vérző, támadó élű perszifázst a vértelen, félvilági giccstől.) Itt is, ott is minősített selyemfiú a hős. A két darab trükkös műfaj-ötletében is vannak egymásra emlékeztető vonások. De más-más a környezet és nehéz eldönteni, melyik a kevésbé gusztusos: az Erzsébet-kori London rongyos alvilága-e, vagy az a lokálfényűzést, tangómámort, cocktail-romantikát konzumáló ál-előkelő sznobtársadalom, melynek izlését és erkölcsiségét — két világkatasztrófa közt — jól kiszolgálta és mellesleg nem is rosszul tükrözte a nemzetközi brettli két főlényes bűvész mestere, *Herczeg Géza* és *Karl Farkas*. Tulajdonképpen kár is volt aktualizálni a komédiát, talán jobb lett volna ha megmarad ama végkép letűnt korszak műzeális emlékének. Bár tagadhatatlan, hogy *Balassa János* ügyesen végezte az átdolgozás feladatát. A szöveg banális elvetemültségét megtűzdelte a tegnap és a ma időszerű célzásaival, ismert torzfiguráival. A közönség jól szórakozik, átlátszó cellofáncsomagolásban demokratikus szólamokat is kap s a végén természetesen, a függönytelen színpadon „úri-közönséggé“ magasztosulva, a főslágerek ritmusára egy-két fordulót táncolhat a játék főszereplőivel. Ez pedig nem csekélység, mert a primadonna ennek a bűvös szakmának verhetetlen képviselője; a minden mozdulatában varázsosan okos *Honthy Hanna*, a bonviván pedig maga *Jávor Pál*, aki ezen a csuszamlós talajon érdemtelenül pazarolja az üdültetésben és szenedésben megnevesedett színészi értékeit és megvesztegető férfieleganciával fölözi le a sikert. *Fejes Teri* mókás szubrett-féltelenségére, *Mihályi Ernő* megnyerő komikus-képességeire újabb jelzőket keresni felesleges. A sok kisebb szerep közül kicsillan *Hertelendy Hedvig* vicces talentuma, *Farkas Zsuzsa* hatásosan előadott angol dala, a csinos és kedves *Balogh Erzsébet*, *Utassy Jenő* bosszorkányos sztepelése és egy szépen beállított cigányballett-együttes élén *Csajkovic Magda* művészi tánca. A jó rendezés *Apáthy Imre* érdeme.

(-tor)

Baloldali kép: Tökés Anna és Greguss Zoltán a »Dr. Szabó Juci« főszereplői

(Foto Bojár)

Greguss Zoltán, Medgyaszay Vilma és Gellért Lajos a »Dr. Szabó Juci« felújításán

(Foto Bojár)

„IRODALMI VARIÉTÉ“ AZ ARIZONÁBAN

Az Arizona valamikor *lokál* volt, forgó parkettel, hangulatvilágítással és az éjszakai mulatóhelyek többi kellékével. A felszabadulás után *Básthy* Lajos új és bátor kezdeményezéssel »irodalmi varieté«-t rendezett az Arizona intím hangulatú helyiségében. Kíváncsian vártuk akkor, hogyan válik be ez a vegyes műfaj. Bevált. A varietélatogatóknak, az Arizona régi törzsközönségének talán sok is volt az irodalom, de megszokták és az első műsor szép sorozatot ért el — az irodalombarátok jóvoltából. Az ostrom nyomaszto hetei után szomjas örömmel ittuk Homeros, Villon, Ady, József Attila szavait. Frissen, üdítően hatott az első műsor varieté-részének színes forgataga is. Az új műsor — »Irodalom van a mi utcánkban« jellemző címmel — sok engedményt tesz a forgó parkett közönségének. A vegyes műfajból vegyes műsor lett, az új stílusból enyhe stílustalanság, az irodalomból — varieté. Kosztolányi, József Attila, Heltai, Karinthy egy-egy kis remekműve — *Várkonyi Zoltán*, *Rácz Vali*, *Somló István* és *Bárdi György* kitűnő előadásában — úgy hat, mint a hevenyészetten összeállított matiné műsorába becsempészett irodalom. A varietészámok egyébként kellemesen szórakoztatóak. Az egész műsornak azonban ez lenne a helyes címe: »Irodalom is van a mi utcánkban«...

(gy. i.)

Kritika helyett - Krónika

Amikor Pest már felszabadult, — de még javában állt Buda ostroma — volt elég szörnyűséges látnivaló a mi házunk táján is. A Dunába szakadt Margithid romkisértete... emberi és állati tetemek a fagyos hóval kevert szeméthalmok között... rossz rá visszagondolni. De nem felejttem el azt a szerencsétlen zongorát sem, amelyet a jégzajlásos alsó rakpartra vetett a háború véletlene. Nyilván a menekülő fasiszták hagyták ott, már nem lévén idejük, hogy uszályra rakják egvéb rablott holmival együtt. Oldalára fordítva meredezett a szemlátomást elsőrendű, márkás hangszer, reménytelenül és menthetetlenül. Közpréda lett hamarosan, áldozatul esett a gyötrelmes tüzelőhiánynak. Kíéheztett, fázós bunkerlakók, mikor már nem igen akadt a környéken összedehető hulladékfa, fejszével estek neki. Apránként elfogyott az ébenfeketére fénvezett zongoraszekrény, szilánkjeival sükségtűzhelyeken főzögették sovány bablevesüket a szegény lakók. Végül a billentyűzet is eltűnt, csak a belső szerkezet maradt meg, akár egy szomorú lócsontváz. Azóta rég elkerült valahová ócskavasnak.

Gyakran gondolkodok szánakozva erre a lassú halált halt zongorára mostanában, amikor szerencsésen életbenmaradt társai már városzerte megszólalnak. Muzsikuszí-

vennek jölesik, hogy jártambeltemben minduntalan zongorasztó hallok. A házából, a lassanként lakhatóvá vált romlakásokból jóleső indiszkrécióval árad ki az ott honok zenéje. Itt egy Mozart-szonáta üti meg a fülem, egy utcafordulónál Muszorgszki-dalt hallok, egy sarokkal odébb frissen pergő skálát. Még a skála sem olyan unalmas, semmitmondó, mint egyébkor. Most életet jelent, Budapest újra pezsdülő zeneéletét proklamál-

Otrubay Melinda és Tatar György, a »Romeo és Julia« táncjáték címszereplői

Palánkay Klára, Sába királynője.

Baloldali kép: Székely Mihály és Warga Livia a »Sába királynője« főszerepeiben (Színes film, Sztály felv.)

ják a gépiesen fel-le hullámzó, melódiátlan hangsorok.

Igen, a skála jelkép. Ez a csonka zenei évad, mely a bátor bizakodás jegyében indult meg a felszabadulás napját követő hetekben, pontosan arra volt jó, hogy a zenélő Budapest, a zenélő Magyarország »beskálázza magát«. Számba kellett venni, össze kellett fogni meglévő művészi erőinket, azokat is, melyek az utóbbi évek elnyomatásrétege

alól újból munkára jelentkeztek. Eszközeinket ki kellett próbálni, be kellett gyakorolni az új, szabad világ új, kötelező feladataira.

Romvárossá lett fővárosunk színházépületei közül az Operaház büszke palotája szerencsére úgyszólván teljes épségben maradt. Művész- és munkásszemélyzete, azok híjával, akik »nyugatra távoztak«, nagyrészt az óvóhelykatakombák bajtársi közösségében élte túl az ostromot és március 15-én évadot nyitott a Bánk bánnal. De a megviselt falak közt már előbb fölcsodott ajultából a zene géniusza. Soha nem felejtik el, akik ott voltak, az új Kodály-mise intím bemutatóját február elején, a kápolnának berendezett földszinti ruhaházban. A Psalmus Hungaricus és a Budavári Tedeum költője klaszszikussá mélyült és egyszerűsödött stílusának legszívhezszólóbb hangjai úgy röppentek fel, mint a viasz, a remény galambraja a vér- és tűzözönből menekült bárkáról.

A bárka révbe ért, a katakombasors már csak romantikus emlék. Operaházunk válságos körülmények között bebizonyította életképességét. A nyár közepéig kitölt évad statisztikája hetvennél több előadásról számol be. A megfeszített munka, mely ezt létrehozta, még nem lehetett céltudatosan és következetesen művészi. A kritika méltánytalan volna, ha máris szigorúan kérné számon a minőségi eredményt. (Eljön az ideje ennek is.)

A jóközepes színvonalat általában megközelítő játékrendből kiemelkedik néhány felújítás, melyekre különös gondtal és becsvágyal készült az önmagára utalt, állami támogatásban még alig részesülő színház. (Vajjon végérvényesen eldőlt kérdés-e, hogy szubvenció nélkül operaszínházat fenntartani lehetetlenség?) A Sába királynője s a Hovanscsina nemcsak azért nyereség, mert műsorratételük a reakció-elüldözte két nagy mester, Goldmark és Muszorgszki visszatérését jelenti. Ebben a vonatkozásban talán még többet mond az, hogy a Bartók-zeneművek szövegköltőjének nevét már nem kell hogy eltitkolja a színlap, sőt a negyedszázados emigrációból hazatért Balázs Bélát ott láthatjuk a »Fából faragott királyfi« és a »Kékszakállú herceg vára« röpriz előadásain.

És vajjon mikor látjuk viszont magát Bartók Bélát? Távollétét feloldásra váró disszonanciának érzi zeneéletünk, főként az új utakat járó muzsikustábor, mely két nagy példaképének szellemi összetartozá-

sát a reális közelséggel megerősítve szeretné látni. Oly egyszerűnek látszik az egész. Kodály itthon van, Bartókot a világ ellenkező pólusára sodorta a vihar. Ha visszatér, ez — ugyebár — a »békebeli békét« jelentené s ugyanakkor az új lehetőségeket, a tárt kaput, a biztos, szabad utat zenei megújulásunk eszményi, nagy céljai felé!...

Pedig hát nem addig van. Bartókot — természetesen — hazavárjuk, de ne kergessünk ábrándokat. Az áldást hiába várjuk felülről, ha a nagy célokért nem teszi meg kiki a magáét. Tárgyilagosan megállapítható, hogy erre is vannak biztató jelek. A zenészek — alkotók, előadók, nevelők, gyakorló muzsikusok, zeneírók — nemcsak szervekednek, hanem dolgoznak is. Szabadszervezetük Bajza-utcai épületében, jórészt a maguk tatarozó munkájával, alkalmas hangversenytermet létesítettek, mely nemes törekvéseknek ad dobogót. Vasárnapi hangversenyek és hétköznapi szemináriumok színvonalas előadásai révén, váltakozva kapnak itt nyilvánosságot fémjelzett, komoly értékek és bátor akarások. A szabadszervezet belső megerősödésén általában sok múlik. Jótékony hatás sugározhat ki innét a nyilvános hangversenyéletre, amelyben teljes erővel érvényesülnie kell most már a tömegek módszeres zenei nevelésének. De ne felejtsek el a hangversenyzők és hangversenyrendezők: csak az nevel, ami hatni tud és csak az tud hatni, ami igazán jó. Igazán jót pedig csak az adhat, aki a művészi felelősség világos tudatában, de egyúttal a művészi átélés naiv, önfelédtt örömeivel eltelve muzsikál.

Lányi Viktor

Orosz Júlia a »Rászedett kádi« c. operában

Tatár György és Patócs Kató
(»Színes film« — Sztály foto)

Székely Mihály a »Rászedett kádi« főszerepében

Orosz Júlia a »Rászedett kádi«-ban

MASCAGNI

Fáradt agastyánként, nyolcvankétszázötvenes korában költözött el a földi világból Pietro Mascagni. Hagyott maga után néhány elpusztíthatatlan dallamot. Ha kimondjuk a nevét, hozzá gondoljuk: a »Parasztbecsület« szerzője. Ezt a művét ötvenöt évvel ezelőtt mutatták be. A huszonnyolc esztendő, éhenkórász olasz muzsikusság létezéséről mindaddig nagyon kevesen tudtak. Neve váratlanul tűnt fel azon a nevezetes pályázaton, melyet egy nagy olasz kiadó cég írt ki egyfelvonásos operára. Mascagnié lett az első díj.

A nyertes operát 1890 májusában bemutatták Rómában. Akkor sikerrel, hogy egész Európa zengett belé. A »Cavalleria Rusticana«, magyarul: »Parasztbecsület« villámgyorsan elterjedt. Népszerűsége fél-század éve változatlan. A legelőkelőbb operaházak akarvánemakarva állandóan műsoron tartják. No és valamirevaló vidéki szintársulat, ha operaelőadással akar parádézni s van három jótorjú énekes, mit vesz elő? A Parasztbecsületet.

Ezt a páratlan sikert részben kortörténeti tényezők magyarázzák. A múlt század alkonyán a zenei légkör fülledt volt a Wagner imádatától, a Wagner-utánczók meddő erőlködéseitől. Ebbe a fülledt-

ségbe mint valami frissítő, felszabadító tengeri légáramlat süvített belé Mascagni irányzata, melyet hamarosan el is kereszteltek verizmusként. Vagyis a nyers, véres valóság forradalmi térfoglalásaként üdvözölték, szemközt az uralkodó operastilusok elvont idealizmusával.

Ma már tudjuk, hogy a Mascagninál és a Bajazzókkal kevéssel utóbb ugyanazon az úton induló Leoncavallónál korábbi és nagyobb »verista« operaköltő volt a francia Bizet és az orosz Muszorgszki. Mindegy, a Parasztbecsület diadala, ha belső értékével nem is áll arányban, elvitathatatlanul irányjelző zene történeti jelenség. A néplélek, a népi hang vulkáni föltörését jelentette az esztétikai ernyedtség sivatagában. Mascagni, akárcsak az ifjú Toldi Miklós, maga sem sejtette, hogy hol áll meg a nagy kő, amit eldobott. Váratlan világsikere szinte őt magát is fejbeütötte. További életrajza úgyszólván nem egyéb, mint verejtékes igyekezet arra, hogy megegyezzen elérje vagy legalább megközelítse azt, amivel kezdő korában feltűnt. Nem sikerült. Többi műveit, hiába fejlettebbek technikailag a Parasztbecsületnél, csak a lexikonok fogják számontartani. De hát hányan írtak ezalatt a fél-század év alatt tucatszámra operát olyanok, akiknek a neve is csak lexikon-címző marad!...

A Budapesti Színigazgatók Szabadszervezete, a Magyar Színészek Szabadszervezete és a Magyar Színpadi Munkások Szabadszervezete együttes nyilatkozatban tárta fel a színházak súlyos anyagi helyzetét, amely — sürgős hatósági segítség nélkül — rövidesen a budapesti színházak bezárásához fog vezetni. Az említett szabad szervezetek közösen küldöttségben keresik fel a miniszterelnököt, a kultuszminisztert, a pénzügyminisztert és Budapest polgármesterét. A színházak kulturális jelentősége a demokratikus újjáépítésben nélkülözhetetlenül teszi további működésüket. Reméljük, hogy az illetékes hatóságok kellő támogatásban részesítik a fővárosi színészetet és Budapest színházai — sokat ígérő újjászületésük küszöbén — nem lesznek kénytelenek kapukat bezárni a művelődni és szórakozni vágyó dolgozók előtt.

ERDEI Ferenc belügyminiszter a filmcenzura-bizottság tagjainak esküjéről, illetve fogadalomtételéről után ismertette az új magyar filmgyártás és ezzel kapcsolatban a cenzura feladatait. Nem véletlenül, mondotta, a belügyminiszter, hogy néhány jó kezdet folytatás nélkül maradt a régi magyar filmgyártásban. Az elmúlt kor hamis világnézete, torz társadalmi szemlélete, a rossz filmek egész sorát termelte. Most érkezett el a történelmi lehetősége annak, hogy jó magyar filmkultúra szülessék. A cenzura nem tud, nem is akar filmeket termelni. Feladata: irányítani, helyes útra terelni a gyártókat és a közönség ízlését. A bizottság, amelynek tagjai között örömmel láttuk Bajór Gizit, Gobbi Hildát, Balázs Bélát, Kassák Lajost és színházi, valamint irodalmi életünk több kiváló egyéniségét, nagy tetszéssel fogadta Erdői belügyminiszter lejtegetéseit.

A ZENEÉRTŐ BETÖRŐ

— Nyugodjanak meg, a barátom csak klasszikusokat játszik... (Schw. Ill. Zeitung)

Miért nem tudja még a legtöbb fővárosi színház vezetősége, hogy milyen darabokat akar-nak előadni a jövő évadban? Pár hét és megkezdődik a »szezons«. S a »programot«, egy-két rövid hírtől eltekintve, még nem ismeri se a sajtó, se a közönség. Talán a színházak se ismerik még a jövő szezonra vonatkozó saját munkatervüket?

Miért titok az, hogy színházaink melyik színpadi szerzővel kötötték szerződést, illetve, kivel tárgyalnak a jövő szezon számára irandó darab-ról?

Miért nem tudjuk, milyen új tagokat szerző-dettek a színházak? Hiszen azt hinné az ember, hogy a színházaknak érdeke a nyilvánosság...

BÉKE

Érdekes reprízre készül a Vig-színház. Gábor Andor »Dollárpapa« című vígjátéka kerül felújításra. Annak idején Beóthy Magyar Színházában került színre a darab. Gyárfás Dezső szerepét a felújítás során Rátkai Márton fogja játszani.

A Nemzeti Kamaraszínház soronkövetkező bemutatója Ibsen »Hedda Gabler«-je lesz. Főszerepeit Raiczky Lajos, Szörényi Éva, Rápolthy Anna és Ladányi Ferenc játsszák. Rendező: Nagy Adorján. A darab a »Viharos alkonyat«-tal váltakozva kerül majd színre.

Az első magyar munkás-film: GANZ ÁBRAHÁM ÉLETE

A magyar filmgyártás hosszú ideig küzdött a kezdet nehézségeivel, de úgy látszik, ismét magára talált. A Kisgazdapárt hatalmas Tamási-filmje után az Anonymus-film néhány hét múlva három film gyártását is megkezdte a Hunniában. Anonymusék is kollektív alapon indulnak, bár nem részjegyekkel, mint a Kisgazdapárt. A filmnek ugyanis a közreműködő művészek és szakemberek kollektív egysége a tulajdonosa; mindenki végzett munkájának arányában részesedik az új filmek jövedelméből.

Gyártási sorrendben Háy Gyula »Tiszazug« című drámája lesz az első produkció. Másodiknak Gergely Sándor »Vitézek és hősök« című színműve kerül felvételre. Egyszerre kezdik meg a film gyártását a darab Nemzeti Színházi bemutatójával. Harmadiknak a Ganz-gyár történetét örökítik meg a filmkockák. Ganz Ábrahám életét viszi vászonra a film. A kicsiny fémöntödé-

től a hatalmas gyárüzemig vezető, út izgalmas története ez a film. Ganz Ábrahám a mai szociális eszmék szellemében dolgozott: üzemet kisiparosok kollektív munkájával akarta fejleszteni. A nagytőke azonban felismerte az üzem profitlehetőségeit és kezébe kapartotta a hatalmat. Amikor a munkások sorsának, jövőjének irányítása kicsúszott kezéből, beteljesedett Ganz Ábrahám tragikus sorsa: elméje elborult. Terveit pedig csak száz esztendővel később, 1945-ben valósította meg az üzemi bizottság.

Ganz Ábrahám gigászi alakját a terv szerint Timár József alakítja. A gyár történetét Bolgár Elek professzor, a rosztovi egyetem tanára dolgozza fel az Anonymus film számára. Az eredeti felvételek javarésze a gyárban, a »helyszínen« történik. A film művészeti vezetését Hont Ferenc vállalta, rendező Radányi Géza, operatőr Icsy Rudolf.

Színésze válogatja, hogy mi lesz a Művész Színház legközelebbi újdonsága

A Művész Színház nyári produkciója már túljutott első jubileumán, s gyors tempóban közeledik az ötvenedik előadás felé. A Családi Szálloda sikere Várkonyi Zoltánt, a színház igazgatóját abba a kellemes helyzetbe hozta, hogy kedvére töprenghet, mi legyen a színház soronkövetkező újdonsága. A választás azonban nem annyira rajta, mint inkább a szerzőkön és színészeken múlik.

— Illés Endre »Hazugok« című darabjával szeretném megnyitni az új szezont — mondja Várkonyi —, ennek pillanatnyilag nincs más akadálya, mint hogy a szerző még nem készült el vele. Remélhetőleg néhány napon belül elvégzi az utolsó simításokat és hozzákezdhetünk a próbákhoz.

— Szóval igazgató tervez, szerző végez?

— Sajnos, attól tartok, hogy a szerző nem végez idejében. Ebben az esetben a következő darabok jönnének kombinációba: Anhouil francia író »Euridike« és »Poggyásznélküli utasok« című darabjai, Giraudoux »Trójában nem lesz háború« című vígjátéka és Shakespeare-től a »Sok hűhó semmiért«.

— Ezeknek előadása is a szerzőktől függ? Gondolom, Shakespeare nem támaszt különösebb nehézségeket?

— Nem, itt a megoldás a színészeken múlik. Még nem tudom, melyik művészt vagy művésznőt sikerül megnyernem a színház részére, a rendelkezésre álló színészhez kell alkalmaznom a rendelkezésre álló darabot. Ez most már néhány napon belül tisztá-

zódik. Hangsúlyozom azonban, hogy elsősorban az Illés-darabot akarom színrehozni.

Megnyugodva tesszük le a hallgatót. Nagy baj nem történhet a Művész Színházban, Illés helyett Shakespeare vagy Giraudoux elfogadható cserének ígérkezik. Persze, ha a színészek is úgy akarják.

SPANYOLOK EGYMÁSKÖZT

— Rémesen szórakozott vagy, állandóan Pedro Alfredo Antonio Maximonak nevezel, pedig az én nevem egyszerűen Arturo Marco Francisco José!...

(„Madrid“)

BARTÓK BÉLA HATODIK VONÓSNÉGYESE

A második világháború küszöbén, 1939-ben, baljós és sűrűsödő légkörben keletkeztek Bartók Béla legutóbbi nagy művei: a hegedűverseny, a vonós-divertimento és a hatodik vonósnégyes. Éveknek, kellett elmúlniok, míg budapesti bemutatójukra megérett a helyzet. De ez nem csoda: az utolsó évtized Bartók-zenéje olyan magasságról szól hozzánk, hogy körötte még nem támadhatott igazi légkör és közvetlen visszhang. Emberi hitele már nyilvánvaló, de mélyebb és szélesebbkörű megértéséhez még évek fejlődésére van szükség. Bartók olyan természet, mint Beethoven: nem teszi meg közönségének azt a szívességet, hogy ismétlje magát s nem éri be a könnyű sikerrel, ha itt-ott már nyomában vannak; tovább szökik követői elől, egyre magasabb csúcsokra, újabb meg újabb erőfeszítést követelve tőlük: jöjjön utánam, aki bír! Így követi a Cantata Profanát a »Zene húros- és ütőhangszerekre«, az öt vonósnégyest a hatodik... Csak így, csak ebben az értelemben ismétli magát, mindig magasabb körben, mindig érettebb megoldás síkján kóvályogva régi problémái fölött. Az első Bartók-kvartettek még műfaji társak kö-

zött születtek, még volt bennük valami korunk közös hangjából; a legutóbbi már társztalan magasságban, csendben és egyedülletben keletkezett, magányos ellenkezésben egy szűkülő és sötétedő világ lelkiismeretével.

S a hatodik vonósnégyes épp ezért jelképe és példázata Bartók egész művészi fejlődésének. A négy tétel mindegyike előtt elhangzik egy szűkszavú és titkos mottó (Mesto), mely titok marad és megoldatlan; a fürkésző megnyitótétel éppoly kevéssé oldja meg, mint a démoni Induló s az idegesen kacagó Burletta. Végül azután egy nagy monológ megismétli és kibontja a jellegt: a mottó most kinyílik, megnő és szétterül, mint mindannak megoldása és végső értelme, ami körülötte addig történt. Megoldódott, elborít és elvisz magával — így ér véget a darab, mely titkolózóbb, zártabb és mégis nyitottabb minden más Bartók-műnél. A közös, egyetlen alap gondolat, az *omnia ex uno* mozdulata, a középkor és renaissance misztikus zenészköltőinek ez a mély formálólve nem új tünemény Bartók művészetében. Emlékezzünk arra az ifjúkori, negyven év előtti művére, ahol ugyanegy dallamból fejtette ki az

Eszményi és a Torz arcképét. Azóta egyre jobban közeledett ehhez a megoldáshoz s most megérkezett hozzá.

De mekkora távolság választja el az új vonósnégyest még néhány évvel idősebb testvérétől, az ötödiktől is! Amaz még szívesen eljátszott a külső világ képeivel, el-elgyönyörködött a nappal s az éjszaka, a táj és a végtelenség egy-egy felvillanó fényében és árnyékában. Most mindez messze elmarad; itt már csak a végső tisztázás belső napja világít, a külső fények mind kialudtak. A lélek teljesen befelé fordul, még játékában sem igazán aktív, még harcában sem kifelé figyelt. Végtelen csend öleli körül ezt a művet, — csend odabent és odakint: a havasok csendje, a csúcsoké, melyekre Bartók immár felérkezett.

Merre nyílik kilátás és merre vezet út ezekről a csúcsokról? nem tudjuk, ne is kérdezzük. Korunk nem szokott hozzá a szellem ilyen magasságához és soká lesz, mire felemeli arcát nagy költői felé.

Az új mű előadása mintaszerű volt, forró és mégis kristályos, csupa tisztaság és csupa lendület, hőség és fagy egyszerre, amilyen maga a Bartók-zene.

Szabolcsi Bence

BARÁTI TISZTÁZÁS VAN-E A ZENÉNEK ÉRTELME?

A Fővárosi Képtár kertjében, a csütörtöki szép koncerteken, tudvalevőleg nem csak zene szól. Szólnak ott előadók is. Ott halljuk Szabolcsi Bence híressé vált kitűnő magyarázatait az előadott művekhez és hallunk egy-egy író vagy művészt, aki a zenétől kapott »benyomásait« mondja el a koncert-közönségnek.

Júl. 26-án, Pátzay Pál szobrászművész, régi barátom behatóan beszélt arról, hogy a zenéről jobb nem beszélni, mert a zenében nincsen értelem, nincsen eszme, azt csak érezni lehet. Pátzay szerint »a zenéről okosan — csak hallgatni lehets«.

Jól tette, hogy ezt a véleményét mégse hallgatta el.

Különb is, manapság nem nagyon ajánlatos emlegetni azokat az érzéseket, melyek olyan mélyek, hogy gondolkodással hozzá nem férünk és át kell engednünk magunkat érzéseinknek, eszünk ellenőrzése nélkül, hogy csak érezzünk és ne gondolkodjunk. Nem ismerős hangok-e ezek? Hol hallottuk utóljára? (Reméljük, hogy legutóljára volt!) Ugye, a Rosenberg—Göbbels—Hitleri világnézet egyik kedves szövege volt ez?

Pátzay persze nem onnan vette. Hiszen ez az irracionális sokkal régebbi filozófia. Pátzay csak nem gondolta meg, hogy ezt a régi tévedést milyen veszedelmessé tette újabb fasiszta változata. Bizony, jobb, ha nem emlegetjük ma.

De hiszen — hallom a replikát — itt nem politikáról, hanem művészetéről van szó. Kivált a zene, kétségkívül nem a ráció hanem az érzés világát fejezi ki, melyet szóval kifejezni nem lehet.

Védelmembe kell venni e koncertek kitűnő rendezőségét, mely nemcsak Szabolcsi doktort beszélte állandóan a zenéről, hanem bennünket is felléptet, hogy beszéljünk a zenéről, annak értelméről és eszmei tartalmáról.

A védelem nem nehéz. Ha emberi nyelven csak fogalmi, racionális dolgokat lehetne kifejezni, akkor mire való volna az egész poézis? Ha verssel, ha szavak zengésével, hangulatával, képeivel nem tudnók az öntudat alól is felhozni és kifejezni nem racionális érzéseinket?

De nemcsak a szavaknak van muzikális gözköre, hanem a zenének is vannak szavakba szilárduló magvai. Nemesak a szavaknak van melódiájuk, hanem a melódiáknak szavuk is van. Hát elfelejtette Pátzay Pál a dalok és áriák ősrégi, hatalmas művészetét? Ha a zenének nem lehetne értelme, eszméje, mely fogalmi szóval kifejezhető, akkor lehetetlen volna a művészi dal, melyben szöveg és zene organikus egység. Két kifejező arca annak az egy valaminek, belső élménynek, mely gondolat is, melyet szóval mondok, érzés is, melyet muzikával mondok. Mert nincsen gon-

dolat érzés nélkül és nincsen érzés gondolat nélkül. Egymásba sugárzó, egymásba alakuló belső dialektikus processzus ez, melyet ilyen mechanikusan szétválasztani nem lehet és, mint mondtam, veszedelmes is.

Hiszen Beethoven maga megmondta ezt és Bettina Brentano feljegyzéseiben olvashatjuk:

»A zene az igazi közvetítő kapocs a szellemi és érzelmi élet között. Nem válik-e a költemény szellemi tartalma értelemmé a dallam által?«

Nem tanácsolom, hogy Beethovenel, az emberi érzés leghatalmasabb vulkánjával szálljunk porbe az érzés kompetenciáját illetőleg. Ez a folytonos fluktuálása, átsapása eszmének érzésbe és viszont — ez legtermékenyebb növesztője az emberi léleknek. Ez a tulajdonképeni »út a remekműhöz« — ahogyan Szabolcsi e koncertsorozatot és előadás-sorozatot nevezi. De ez az út, melyen érzés és eszme, az emberben elválaszthatatlanul, együtt nő, ez az út, mondom, egy út bár — de kétféle remekműhöz vezet: nemcsak a tökéletes műalkotáshoz, hanem a tökéletes emberhez is. Az emberalkotta művészethez és a művészet alkotta emberhez.

Minden nagy művészet megindító erejében ennek az erkölcsi parancsnak érintését érezzük. A jobb, a különb, a magasabbrendű ember felé való hívást — utat mutat az erkölcsi remekmű eszméje felé. Ennek tündöklően nyilvánvaló és halhatatlan dokumentuma Beethovennek a muzikusnak és Beethovennek az embernek egysége, Beethoven zenéjének és Beethoven eszméinek azonossága.

Ha van komponista, akinél blaszfémia arról beszélni, hogy a zenében nincsen eszme, hát éppen Beethoven az. Ha van zenemű, amelynél komikusan hangzik az az állítás, hogy a zenei érzés szóval kifejezhetetlen, úgy a IX. szimfónia az, amelyik legszedítőbb csúcspontján kinyitja száját és maga megszólal értelmes, racionális, Schilleri szavakkal, hogy saját eszméjét kimondja.

Balázs Béla

SZINYEI PÉLDÁJA

Születésének 100. évfordulóján

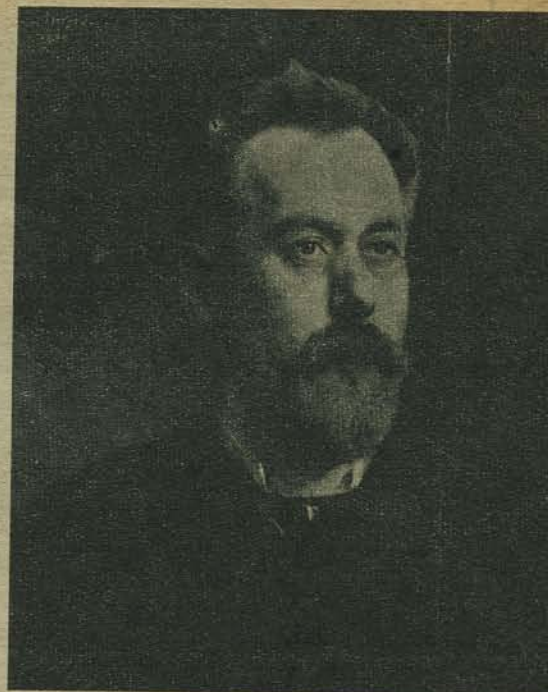
Kérdéses, hogy sorsa vagy művésze tanulságosabb-e a ma embernek. Hiszen amit alkotott időtlen és éppen ezért mindig aktuális, viszont élettörténete figyelmeztető felhívásra ad alkalmat tehetségeink ügyében. Mestereink végzetét példázták mindig is, ha szó volt róla, kudarcából, elkedvetlenedéseiből, letöréseiből szomorú következtetéseket vontak le a hazai törekvések kilátástalanságáról. A halhatatlanság minden önjelöltje az ő esetére hivatkozott, de az elnyomott igazak is az ő bánatát keseregték. Példája olyan volt, hogy örök időkre megtanulhatunk volna belőle a leckét, de a hivatottak érdekében még mind a mai napig nem történt semmi.

Magyar átok ez, szörnyű nemtörődömség, felületesség, hogy európai jelentőségű művészeinket észrevétlenül hagyjuk az ismeretlenségben, közömbösen kezeljük ügyeiket. A közvélemény értetlenül áll páratlan kezdeményezéseik előtt, gúnyolja és támadja forradalmaikat, megbélyegzi teljesítményeiket, elhallgatja eszméiket. S mégis magyar csoda, hogy a reménytelenség közepette, meg-megtorpanva, de új erőre kapva dolgozik, küszködik, alkot a nemzeti génusz, készülnek a remekművek, fejlődik a festészetünk és szobrászatunk, megnyilatkozik a fáradhatatlan, újító és szüntelenül munkálkodó művészi szellem. Mindaddig légius térben mozgott kultúránk, őrlítő érzéketlenségben vagy bénító nyomorban vergődtek lángelméink s működésükkel mégis a legmagasabbrendűt, a legegységesebbet, a legteljesebbet szolgálták, a magyarságnak polgárjogot biztosították a földrész művelődésének klasszikus rendjében.

Szinyei Merse Pál tanulságot szolgáltat a művészet társadalmi és esztétikai vonatkozásaiban egyaránt. Sorsa öntőformát hagyott örökül hosszú nemzedékeknek, ugyanazok a feltételek és korlátok szorították utódait, követőit, az utána következőket. Mednyánszky hasonló dzsentroid tehertételekkel megismételte pályáját, Derkovits a proletár változatot szenvedte végig. Csontváry a fölényeskedő kortársak szakmai önhittsége mellett emelkedett valamennyiük feje fölé. Gulácsy még szívére is vette a megpróbáltatásokat. De mindegyikük folytatta Szinyei szerepét, átvette és továbbvitte a zászlót, ugyanúgy mindenek ellenére vállalta a feladatot. Ez a feladat a művészi lelkiismeret próbája, a hajlam és egyéniség tisztelete, annak felismerése, hogy jó festő nem tehet mást, mint amit ösztöne, ítélete, tapasztalata, tudása helyesnek tart. Megalkuvás nélküli következetesség a magatartásban, ragaszkodás az elvekhez, felelősség a gyakorlati készséggel szemben — azok az eszközök, melyek lehetővé teszik az alkotó munka elbírálását. Legjobbaink állták ezeket az igényeket, bírták türelemmel és meggyőződéssel, ha kellett, mindent föláldoztak az elvi hűségért. Sokszor siker és megértés nélkül, magukra hagyatva, hívek és lelkesedők hiányában is kitartottak

a megkezdett újítás, a megtalált igazság mellett. Elettűvük esetleg egyetlen lett, de művészi becsületük makulátlanul került ki a küzdelmekből.

A modern magyar piktúrában Szinyei került először a festő felelősségének és az ember becsvágyának keresztútjára. Egy kis engedménnyel hiúsága könnyen diadalt arathatott volna. Mégis a minőséget választotta, nagy elszántsággal és makacssággal hirdette, a bukás ellenére, a közvetlen festőiség, a bátor színesség hatalmát, üde foltokat, »megbotránkoztató« változatosságot alkalmazott s forró hitet tett a festészet fejlesztése mellett. Kortársai nem voltak képesek követni ízlésükkel ezt a forradalmi lendületet, kételkedéssel és iszonyodva néztek a frissen és üdén pompázó képeket, eretnokséget gyanítottak az úttörésben s fejét követelték a szentségtörőnek. Szinyei a színek káprázatából szomorú valóságra ébredt, a felfedezés mámorei időnként el-elpárolgott eszméitől, ha a bamba arcokat, visszautasító tekinteteket látta, kénytelen volt a legnyomasztóbb hozzászólásért, legreménytelenebb elfogultság buktatóin keresztülgázolni. Az akadémiázus merevsége mellett, a műtermek ki-módolt, szegényesre párolt világában természetes élénksége, fénylő gazdagsága támadásnak, agresszió-nak hatott, amellyel szemben az akkori közönség és kritika egységes védelemre sorakozott fel. Kü-löncségnek, szeszélyességnek, zabolátlanságnak bélyegezték azt, ami az újabbkori művészettörténet egyik leglényegesebb vívmánya

Szinyei-Merse Pál
Önarcképe 1838-ból

volt. A védelem jól szervezkedett Szinyei ellen, elriasztották a nyilvánosságtól és visszavonulásra kényszerítették. Visszavonulásra, de nem a műfaji igazság területéről, csupán a közszerepléstől, nem a szabad ecsetkezelés, hanem az ismerő oklevelek, kitüntető érmek köréből. Érzékeny alkata lemondó sértődéssel reagált a külső állásfoglalásra. Mint a legtehetségesebb magyarok, ő is bujdosóvá vált a saját hazájában. Bessenyeihez, Berzsenyihez, Ferenczy Istvánhoz, Kátona Józsefhez hasonlóan önkéntes száműzetésbe menekült a sikertelenség elől, lázongó keserűséggel a szívében, de dacos öntudattal, mert jól érezte, hogy végül is neki lesz igazsága.

Pogány Ö. Gábor

Alsó képek: Apáca és lovas. Ruhaszárítás.

Jávor Pál és Honthy Hanna, a »Csodabár« főszereplői

Balogh Erzsébet és Jávor

A CSODABÁR

felújítása
a Magyar Színházban

Mihályi Béla táncjelenete

Fojes Teri
(Kálmán Béla felvételei)

A magyar film a szellemi újjáépítés eszköze lesz!

Beszélgetés Hamza D. Ákossal, a MAFIRT gyártelepének új igazgatójával

Orosz és amerikai filmek váltakoznak a pesti mozik műsorán. Régen vártuk, örömmel fogadtuk és szívesen nézzük meg őket. De örömlünkbe némi ürmös is vegyül. A mi vétünk, hogy irigyelnünk kell a nagy és szabad nemzeteket, amelyeknek művészete töretlenül szenvedte át az elmúlt idők legnehezebb éveit is, megvalósítva azt a szellemi programot, amelynek mi még csak célkitűzéseinél tartunk. A mi vétünk, hogy most, amikor végre valóban demokratikus filmpolitikát folytathatnánk, a mozik nélkülözik a megfelelő magyar filmeket. Vajjon van-e remény rá, hogy meginduljon az intenzív magyar filmgyártás, jótévé a múlt hibáit és kihasználva a változott idők lehetőségeit?

Erre gondolok, ezt kérdelem Hamza D. Ákostól, a MAFIRT gyártelepének új igazgatójától, aki a legnehezebb időkben vette át a Filmiroda gyártelepének vezetését. Hosszú éveken át számtalan magyar film producere és rendezője volt, alapos ismerője a filmszakmának s a legválságosabb helyzetben is kitartott baloldali nézetei mellett. Művészi és politikai multja egyaránt biztosíték arra, hogy a fiatal magyar demokrácia helyes érzéssel juttatta mostani felelősségteljes pozíciójába. Rendületlen optimizmus cseng ki szavaiból, mikor beszélni kezd.

A náci rombolásait a gyártelep lelkes műszaki személyzete néhányhetes rohammunkával rendbehozta, de az épület így is sok kívánnivalót hagy hátra. A gyártást leginkább a nyersanyaghiány hátráltatja, kevés az anyagunk s a meglévő is állandó romlásnak van kitéve. Mindezek ellenére rövidesen dolgozni kezdünk.

Milyen magyar filmek készülnek a közeljövőben?

Három játékfilmet gyártunk, az első Háy Gyula nagysikerű „Tiszazúg”-jának filmváltozata lesz, rendezője és szereposztása még bizonytalan. Utána Bródy Sándor „Tanítónő”-jét visszük filmre Keleti Márton rendezésében. A főszerepet előreláthatólag Jávorszky Pál játssza. Békefi István és Háy Gyula írják a forgatókönyvet. A harmadik Tamási Áronnak az a bizonyos filmje, amelyet a Kisgazdapárt finanszíroz. Tárgyalások folynak ezenkívül egy magyar-román verziós filmről, ez a két ország kommunista pártjainak produkciója lenne s művészi eszközökkel számolná fel a reakciós sovinizmust.

Mibe kerül manapság az ilyen játékfilm elkészítése?

Ezt még hozzávetőleg sem tudom megmondani. Beszerzési nehézségek, az árak és bérek ingadozása, ezer előre nem látott körülmény befolyásolja a végleges összeget. Azt mondhatnám, — teszi hozzá mosolyogva — hogy ma a filmproducer fejést ugrik a bizonytalanságba.

Az említett filmeknél kívül szerepel még valami programon?

Igen. Hét kisfilmet gyártunk, ezek közül négy Gál Ernő produkciójában készül, nevelő és szórakoztató tendenciával. Háromat a Szociáldemokrata Párt kezdeményezésére Keleti Márton állít elő, részben saját rendezésében. A három film írói: Szegő István, Sármany Irén és Révész Mihály a munkássportot, weekend-szemináriumot és a Népszava hetvenháromeves multját dolgozták fel.

Mintegy végszóra megérkezik Keleti Márton, a kitűnő rendező és közli, hogy a Szociáldemokrata Párt Hamzával akarja rendeztetni Kassák Angyal föld című regényének filmváltozatát. Szemmel láthatólag örül a hírnek, de csak hosszas unszolás után engedi, hogy megírjam.

Ráérünk, majd ha megvalósul — mondja szerényen. — Inkább azt írja meg,

hogy a fennálló nehézségek nem szegik kedvetem és mindent elkövetek, hogy a magyar film a szellemi újjáépítés eszköze legyen. Nemcsak megírom, de a fentvázolt program ismeretében hiszem is, hogy Hamza D. Ákos törekvéseit siker koronázza.

—vas.

Hamza D. Ákos, a Mafirt gyártelep igazgatója

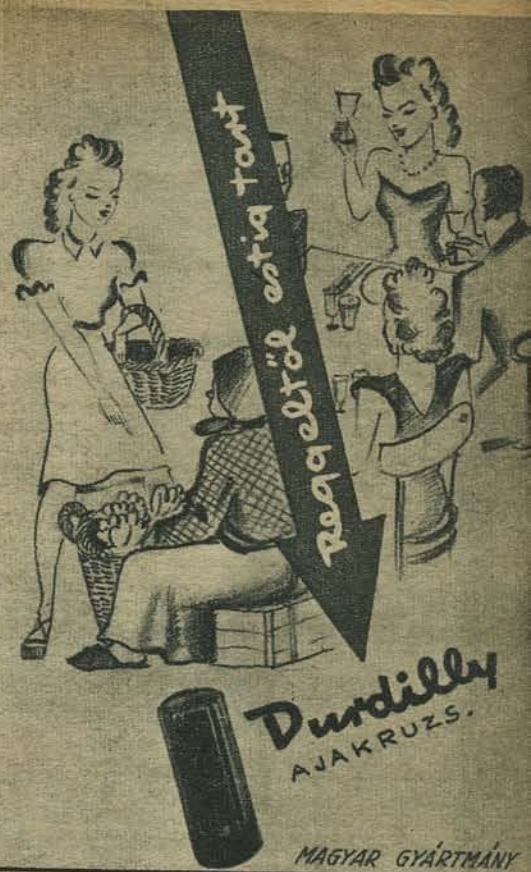

Csak annak a művészi alkotásnak lehet emberi súlya, erkölcsi rangja, melynek szakmabeli rangja is van. A silány féremű, hármilyen határozott világnézeti alapokon próbál is életjogot szerezni önmagának, mesterségi gyarlósága folytán életképtelen, könnyörtelenül elsodorja szakmabeli végzete.

RÉGI ROSSZ BUDAPEST...

Karinthy Frigyes, Nóti Károly, Kellér Dezső, Tempefői Békefy Gábor és Andai Ernő írták a Pódium új műsorát, amelyet 10-én, pénteken mutat be a színház, miután régi műsorát száz táblás ház mulatta végig. Az új műsor összefoglaló címe: Régi rossz Budapest és egyik érdekessége, hogy hosszú szünet után újból színpadon láthatjuk Boross Gézárt, annyi vidám és sikeres dal előadóját. Boross ezúttal új kuplét mellett egyik legnagyobb sikerű, régi slágerét hozza: Egy lyukkal beljebb!... Az újabb generáció nem ismeri, a régiéknél jobban emlékeznek rá. Fellegi Teri, „Budapest nem volt, hanem lesz” címmel hozza új slágerét, Szécsény—Komjáthy írták, Ascher Oszkár József Attila gyönyörű verseit mondja. A Pódium bevált gárdájából Pethes Sándor, Feleki Camil, Komlós, Hladky, Fekete Pál, a hölgyek közül Lengyel Gizit, Kutass Ilona, Bárczy Kató és Kertai Lili játszanak. A rendező: Komjáthy Károly. A műsort Kellér Andor konferálja.

ÍME, AZ ELSŐ FILMOPERA!

A „CÁRNŐ CIPŐJE” A SCALABAN

Figyeljünk fel, mert történt valami és bizony gyakran mentünk már el történelmi események mellett úgy, hogy nem vettük észre. Arra is csak évtizedek múlva eszméltünk rá, hogy a mozgókép, melyet éppen 50 évvel ezelőtt talált fel Lumière, egészen új, hatalmas művészetté lett. A filmművészet viharos fejlődésében, harminc év alatt futotta meg azt az utat, melyet a régi klasszikus művészetek évezredek alatt jártak meg. Szemünk láttára differenciálódott és fejlesztette ki magából különböző formáit és műfajait. És még most is forrong és vajódik és fiatalon új és újabb formákat terem ott — ahol az egész élet fiatal és termő: — a Szovjet-Unióban.

Most íme megjött a Szovjet-Unióból az első filmopera. Egy egészen új, eddig nem létezett pompás műfaj. Szerényen, szinte észrevétlenül egy új fejezete nyílt a művészet történetének. Úttörő mű született.

Amióta kitalálták a hangosfilmet, azóta kísérleteznek a film-operával az egész világon. Kitűnő filmoperetteket és zenés filmeket produkáltak. De az elejétől végig áténekelt operát nem sikerült filmbe átültetni. Mert kivált a klasszikus zene — amely leginkább lett volna érdemes erre, — úgy megköti, meglassítja a színházi tempóját, hogy az filmen elviselhetetlenné és nevetségessé válik.

De íme Sapiro fiatal orosz rendezőnek sikerült a megoldás. Nem egy operai előadást fotografált le, hanem Csajkovszki zenéjéből és Gogol népmeséjéből valóban »filmszerű« filmoperát csinált. A monológos ritmusát, kavargó tempóját nem köti többé nehézkes operai játéktudomány. A szenvedélyes zene tempója és ritmusa vibrál képek, gesztusok, mimikák rohanó ritmusában. Az operai díszletek akadémikus unalma helyett Gogol babonás fantáziának lobogó víziói elevenednek meg nagyszerű filmképekben — ha tüzes seprőkön lovagolva ördög és boszorkány röpülnek a téli viharban. Íme, sikerült!

És ebben a pompás filmben még töb-

A MAGYAR FILM NEGYVENNÉG Y ÉVE

bet is érzünk mint Csajkovszki szenvedélyes szláv nosztalgiáját és Gogol démonikus zsenijét. Az ukrán népi fantázia, kozák őserő vulkánikus kirobbanása forr ezekben a hatalmas, markáns figurákban, melyek szinte szétfeszítik a filmkockák keretét, megdöbbenő plaszticitásukkal, duzzadó erejükkel. Babonás parasztképzület és ördögtől se féltő dacos kozákhumor.

Lapzárta kényszerít rá, hogy rövid legyen, pedig sokat lehetne és kellene még mondani erről a pompás filmről. — Félek, hogy a pesti közönség meg fog bukni előtte. Pedig teli van csodával. Csoda az, hogy ezek a világraszóló nagy énekesek egyúttal a világ legjobb színészei is. Azoknak kell elsősorban megnézniük a filmet, akik Csajkovszki operáját meghallgatnák és akiknek nem az amerikai görli a gyönyörűség teteje. Százados hagyományú népi típusok, népmesék monumentális ősalakjai nőnek itt elénk az ukrán földből és ukrán lélekből. Szilajjan hevesen és fogvillogtató humorral.

És milyen esodálatos festői erő van a film minden kockájában. Itt minden mese és minden kísérteties akkor is, ha egészen reális tárgyakat ábrázol.

De a legnagyobb csodája ennek a babonás csodákról regélő filmnek az, hogy bámulatos technikai tökéletessége és pompája (a cári udvari bál!) a háború legnehezebb éveiben jött létre.

Középzásiban, ahová a leningrádi filmgyárat költöztették át és improvizált ponyvasátorokban dolgozott kellő felszerelés és kellő anyagi bázis nélkül. Csak azért is! A németek akkor Stalingrád alatt álltak. És az oroszok Középzásiban, többek között egy új filmműfajt is létrehozta. Csak azért is!

Balázs Béla

*

KIS LEXIKON

COMMEDIA dell'arte. Magyarul: művész-komédia, értelme szerint rögtönzött játék. A túlzásdülő latin játékos kedv teremtette meg ezt a műfajt, római színpadokon ágáltak először színészek, akiket nem kötöttek szerzői és rendezői utasítások. Egyetlen feladatuk volt a közönség szórakoztatása, nagyjából úgy, amint ma a cirkuszi bohócok teszik. Jó ezer évig szunnyadt a színpadi rögtönzés műfaja. A XVI. század olasz színpadain azután új virágzásnak indult. A színészek bizonyos visszatérő típusokat játszottak meg: a zsarnok apát, a szende szüzet és a szerelmes ifjút. Önként kerekedett az alakok jelleméből a mese, amelynek mulatságos szövegét a színészek rögtönzötték. Egyesek persze »készültek« a darabra, a rutinosabb színészek azonban átadták magukat a komédiázás szabad, friss lendületének. Szerzői is voltak a commedia dell'arteknak. Leghíresebb köztük *Goldoni*, aki mintegy ötven »auto«-nak nevezett szcenírozott darabvázlatot írt. Csak később dolgozta ki darabjait részletesen. Az ízes népi tréfákból és a színészek temperamentumából merítő rögtönzött komédiázás, miután a kacagás viharával seprte végig Európa minden színpadán, a XVIII. században hanyatlásnak indult. Némelyik modern szerző — Pirandello, Zilahy — különleges művészi mondanivalók tolmácsolására, él a commedia dell'arte műfajával, idézve letűnt századok hagyományait, amikor még a színész nem megírt szöveget adott elő, csak egy-egy »szerepet« játszott, a szó legtágabb értelmében és a közönségnek is joga volt beleszólni a darabba.

Néhány hét múlva ismét kigyulladnak a jupiterlámpák a Hunnia-filmgyárban és háromnegyed évi szünet után újból megkezdődik a magyar filmgyártás.

Háromnegyed év? Sokkal több... Mert amit film címén az utóbbi években a közönség feltaláltak, az propaganda volt és nem filmjáték. Az „Örségváltás“ és a „dr. Kovács István“ után most a demokrácia útjain halad az új magyar film, amely ugyanolyan pionírokat követel, mint 1901-ben, negyvennégy évvel ezelőtt. Sőt talán még elszántabb úttörőket. Mert akkor csak a technikával kellett megküzdeni, csak a külföldet kellett utánozni. Most az anyagbeszerzés nehézsége és az ellopott felszerelések pótlása ad rengeteg munkát.

Akkor „békebeli béke“ volt Budapesten és nagy eseményre készült a főváros. *Pekár Gyula* „Tánc“ című előadását hirdették — mozgóképekkel. Ezen a csöpp filmen *Nirschy Emília* és *Hegedűs Gyula* is táncoltak. A bemutatónak nagy sikere volt és a közönség érdeklődése később vállalkozást is szült. A Projectograph-ot és *Uher Ödön* filmvállalatát.

Az első „nagy“ film a „Nővérek“ volt. *Mátray Erzsébet*, *Fenyő Aladár* és *Fenyő Emil* játszottak benne. *Kertész Mihály* és *Janovich Jenő* rendezései már komoly filmsikerek voltak. A *Tanítónőt*, a *Tetemrehívást*, a *Nagyamamát* és a *Dolovai nábob lányát* évekig pergették Magyarország moziáiban.

A világháború alatt *Molnár Ferenc* és *Karinthy Frigyes* filmszkeccsei jelentettek új színt a magyar filmgyártásban. 1917-ben alakult meg a Phoenix filmgyár. *Ungerleider Mór* és *Roboz Imre* vállalkozása volt. *Kertész Mihály* lett a főrendező. *Lenkeffy Ica*, *Csontos, Góth* és *Törzs Jenő* voltak a sztárjai. Ebben az évben nem kevesebb, mint hat filmgyár alakult. Köztük a zuglói Corvin, amelyből később a Hunnia fejlődött ki és amely a háború utolsó előtti évében a *Szent Péter esernyőjét*, a *Gályakalifát*, a *111-est* és a *Lélekidomárt* hozta ki. Érdekes és nagyszerű némafilmek készültek egészen 1929-ig. Az utolsó néma film a „Rabmadár“ volt.

A hangosfilm nagy válságot hozott a magyar filmgyártásra is. De ezzel a nagy újítással megbirkózott a magyar filmgyártás. Az első végig hangos magyar film a „Kék bálvány“ volt, az első nagy siker pedig a „Hyppolyt“, *Csontos* felejtethetetlen lakájszerepével.

1933-ban a Hunnia mellett a Magyar Filmiroda is megalakult. Kétverziós filmsiker volt *Zsoldos Andor* „Rákóczi indulója“. Ekkor már Magyarországon dolgozott a Berlinből haza-

1929. Alsó kép: Csontos Gyula és Erdélyi Mici a »Hyppolit a lakáj« című első magyar hangosfilmben

1918. A némafilmek hőskorából. A térj rájón, hogy megesalta a felesége... A túlzott drámai mimika ma már — komikusan hat

1921. Egy még drámaibb pillanat... Vándory Gusztáv és Petrovich Szeptiszláv nagy jelenete a »Veszélyben a pokol« c. filmben

1932. Kabos Gyula és Kertész Gábor a »Közönm, hogy elgázolt« című filmben

térő filmesek tábora. A magyar filmgyártás sokat nyert velük és egymásután születtek a nagy filmsikerek. Közben természetesen bukások is voltak. De néha a legértéktelebb filmek voltak a legnagyobb anyagi sikere. Így ment ez 1938-ig, amikor a fasiszta törvények durván megváltoztatták a magyar film arcát. A fasiszta propagandafilmelek lelkesen kiszolgálták a német »vonalat«. Amikor bezárult a gyűrű Szalasiék körül, a fasiszta filmvezérek „ellopták“ a magyar filmgyárakat. Elvitték Németországba a berendezést. Ezért születik meg nehezen az új magyar film.

A „Fényszóró” népbírósa

A tehetség árulói

Páger, a miniszter barátja

Jött, látták, győzött.

Ugynevezett paraszt-vígjátékokban lépett fel Pesten először, az Anrassy-úti kabaréban, mellékszereplőként s kissé szorongva, megilletődötten, hogy hirtelen fővárosi színházban játszhat. Néhány héttel később. »A becsületes megtaláló« főszerepében már fölényes biztossággal, a magára talált tehetség ösztönös ráartításával formálta meg egy frakkos betörő fedehetetlenül élő portréját. Szerep és színész szerencsés találkozása volt ez, melyet *László Aladár*, az újdonság utóbb Amerikába költözött szerzője készített elő, amikor vígjátéka főszerepére a vidékről felkerült, ismeretlen színészt szemelte ki.

A főpróba estjén *Páger* Antal már mint beérkezett híresség foglalt helyet a művészkávéház vacsorázóasztalánál és a kihangsúlyozott szerénységnek olyasféle gögös leereszkedéssel fogadta a szerencsekívánatokat, aminő ezen a földön egyedül csak a sikerét érző színésznéptől telik.

»A becsületes megtaláló« főszereplője pedig nem csupán azt tudta, hogy közönség és kritika előtt döntő sikert aratott, de különösebb kultúrától befolyásolatlan önbizalma mindenképpen indokolt, kiérdemeltnek érezte a feléhajló tömegvizsgálás és a kritikások egységes behódolását. Nem zavarták kétségei, mint az alkotó művészek legjobbjait, az igazi mestereket befejezett remekművek előtt; a komédiások ama ritka szerencsés válfajához tartozott, akik fáradság és szellemi megerőltetés nélkül, rafaeli könnyedséggel oldják meg a művészi feladatokat. Megállás és zökkenés nélkül száguldott a siker útján előbb motorbiciklin, majd gépkocsin. Szinte havonként cserélte kocsiját; az autó volt egyetlen szenvedélye, egyébként hűvös volt, józan, céltudatos, mintha csak zseniális kereskedő lett volna, nem pedig Thália felkentje.

A becsületes megtaláló után megint stresszabb szerep várta a *Belvárosi Színházban*, ahol »Az esernyős király« énekes címszerepében lepte meg a közönséget életteljes, szatirikusan szerepe fölé emelkedő alakításával. Siker után siker várt rá később is színpadon, filmen és az életben. Rövidesen saját fényűzően berendezett villájában garázsírozik a luxusautója. Gázsirekorder lesz, népszerűsége veri a magyar színpad legnagyobb művészeit, Csorost és a híres primadonnáit. Talán sohasem mosolygott még egyetlen magyar színjátszóra sem a sors kegye olyan állandó és éltető sugárzással, mint reá.

A színigazgatók és filmproducerok, akik lehetővé tették számára, hogy szerencsés adottságait a magyar viszonyokhoz képest szinte elképzelhetetlen eredménnyel hasznosíthassa, valamilyen nyien abból a társadalmi rétegből kerültek ki, amelyiket az akkori idők divatos jelszavával *destruktív*nak bélyegezték. Minden oka megvolt tehát, hogy — ha hiányzik is egyéniségéből a hála érzése — legalábbis jóindulatú közömbösséggel viseltessen a baloldal

megszemélyesítői iránt. Mégis lelken-dezve csatlakozott a faszizmus vezérkarához és filmen, színpadon, dobogón teli tüdővel fújta a harsonát azok ellen, akiknek jóvoltából növekedett jövedelme és gazdagsága.

A közönség, mely maga fölé emelte, az írók, zeneszerzők, színházi és filmvállalkozók, akik simává hengerelték és arannyal szórták be az útját, mai napig sem tudják magyarázatát adni pálfordulásának. Fejbe kólintotta őket a meglepetés, mikor a csodaszarvas-mozgalom gyűlésének szónokai között látták viszont, a gyilkos türelmetlenség és tájékozatlan gyűlölet mérgezett jelszavait süvöltve. Semmiképpen sem tudták elhinni, hogy valóban megtette azokat a nyilatkozatokat, melyek bosszút lihegttek és vérengző jelszavakat fröcskölttek maguk körül. Mert nem ismerték a tényeket, a játékot a német-völgyi villa kulisszái mögött.

Arról sem tudtak, hogy csaknem minden este miniszteri autó áll meg Págerék otthona előtt, ahol gazdagon terített asztal várja a magyar közélet fanatikus méregkeverőjét, *Imrédy* Béla volt miniszterelnököt, a későbbi fasiszta kormányzat gazdasági csücs-miniszterét. Azt suttogták, hogy gyöngéd kapesok fűzik az öregedő férfit a nagyboldogasszonyúti villa háziasszonyához. A részletek azonban ismeretlenek maradtak a közvélemény előtt. Senki sem sejtette, hogy *Imrédy* mindenre kész elszántsággal kapcsolja össze magánéletét a politikai agitáció körmonfont kimélyítésével.

A németvölgyi villa fényűző légkörében a szerelemre lobbant miniszter igen hamar felismerte a lehetőségeket, melyek ideálja férjének kivételes népszerűségéből adódnak. Azt is, mennyire hízelt a sikerektől megduzzadt, hiú férfi-sztárnak az a kitüntetés, hogy miniszteri autó áll a villája előtt, ahová *Imrédy* kívül egyre több jobboldali élpolitikus látogatott el a szürkület óráiban. Jól ítélte meg *Imrédy* Béla, hogy *Páger* Antal népszerűsége nagyszerűen támaszthatja alá a magyar faszizmus züllött propagandáját s hogy kedvére használhatja ki az ünneplétfilmzés közkedveltségét.

Nem nagy nehézségbe került a politikai *Imrédy*nek a fasiszta agitáció vonalára állítani be *Páger* Antal szereplését. A magyar filmek közönségkedvence szinte az első hívó szónak engedett, mert személyének szóló megtiszteltetést látott *Imrédy* felszólításában, mely nem mulasztotta el hangsúlyozni, hogy nem a kiváló színésznek szól a bizalom, hanem a nem kevésbé értékes egyéniségnek és politikai eszme harcosának.

Az igazi, termékeny demokrácia elvének hitvallóit feltétlen tárgyilagosság kötelezi még ellenfeleivel sőt a renegát bűnösökkel szemben is. El kell tehát ismernünk, hogy a rivalda tájkán kevésbé selejtes egyéniség, a *Páger* Antalnál kulturáltabb és iskolázottabb szellem sem tudta volna ki vonni magát egy aktív miniszter ügyeskedőn megkönyező hatása alól. Bár nem vitás, hogy *Csontos* Gyula, vagy *Somlay* Artúr férfiasága mereven visszautasította volna az *Imrédy* Bélák közeledését...

S vissza kellett volna utasítani *Pá-*

Szépségideál

A férfiak elragadtatással beszélnek róla... On, Asszonyom, csodálja, sőt telke mélyen talán egy kicsit irigyl is őt. Valóban nagyon szép... megkapóan szép! On miért mond le, Asszonyom, mindezen előnyökről, amelyeket a szépség biztosít az életben?

Tegyen egy lépést On is, Asszonyom, a szépsége érdekében, használjon On is *Hormocih B.* krémet és napok alatt sajátmagán fogja tapasztalni, hogy az arcbőr szárazságának teljes megszűnése, a fiatalos üdőség megszerzése, az időelötti ráncok eltűnése Onnek is álmal megvalósítható, a tartós szépséget, a sikert és ezáltal a tartós fiatalságot fogja jelenteni. — A tét nagy!

Ne is kísérletezzék tehát Asszonyom, használja On is mindig a legjobbat, használjon On is mindig *Hormocih B.* krémet, amelyek hatása nemcsak meglepően jó, hanem páratlanul gyors is. Beszerzhető minden szaküzletben.

ger Antalnak is, hiszen művészi kifejező eszközeinek egyszerűsége, ritka jellemformáló ereje, egységes világszemléletet sejtető természetes humora a legkiválóbb magyar színjátszók utódjává avatták, aki jogosan tarthatna volna magát legalább is egyenrangúnak nemcsak a fasiszta csücsminiszterrel, hanem akár a politikai élet valóságos nagyságaival is. Ha visszaemlékezünk erőteljes, csupa élet parasztfiguráira, vagy *Shaw* »Szent Johanná«-jának döbbenetes hatású szerzetesére a *Belvárosi Színházban*, csak nehezen tudjuk megérteni, hogy ez a nagy színész miért érezte megtisztelő leereszkedésnek *Imrédy* Béla baráti közeledését. Viszont a másik *Páger* idézvé magunk elé: az operettek és filmek bonviván szerepei után ágaszkodó képességeit bankjegykötegekért parcellázó színjátszót, könnyebben tudjuk elképzelni a nagyboldogasszonyúti villa halljában lejátszó jelenetet, ahol áhitatos tisztelettel hallgatja *Imrédy* császerszenádját... De ha tehetsége eredendően komoly és jelentős helyet jelölt is ki számára színjátszásunk történetében, ha *Ujházy* Ede és *Csontos* mély és emberi művészetének továbbfejlesztőjét sejtettük is benne, mindez nem mentheti vagy magyarázhatja szegyeteljes, kártékony szereplését a fasiszta propaganda dobogóján.

Kétségtelennek tartjuk, hogy a közvélemény verdiktjét szentesíteni fogja a Népbírósg is, amelyik előtt megegyezően utoljára szerepelni fog majd — nem a kiváló színjátszó — a náci-bérenc *Páger*, aki ugyancsak hosszú és végzetes utat tett meg »A becsületes megtalálótól; és *Shaw* »Johanná«-jától — az »Örségváltás«-ig és a nyugat-magyarországi »emigrációig«.

Lengyel István

A NEMZETI SZÍNHÁZ MUNKÁSBARÁTAINAK KÖRE

Közismert már, hogy a felszabadulás óta megújodott Nemzeti Színház társulata volt az első, mely kiment az üzemekbe, hogy elvigye a munkások közé a klasszikus és modern színpad-irodalom remekműveit. Ennek a jelentőségét csak az ismerheti igazán, aki ott volt már egy ilyen munkáslőadáson s átélte a közönség bekapcsolódását a színmű, a színészek játékának áramába. S látta, hogy e művészet iránti szeretetében romlatlan közönségnek áhitata és lelkesedése mennyire felfokozza a színészek játék kedvét, sőt művészi teljesítményüket is.

A színházak üzemi látogatása minden jelentősége ellenére is csak az első lépés, amit a munkástömegek színházlátogatásának kell követnie. A tulajdonképpeni cél, a még érintetlen ízlésű közönség beszoktatása a színházba. Ennek pedig csupán egyetlen — tudjuk, átmeneti akadály a van: a dolgozók anyagi helyzete. A következő lépést, mely már az üzemek munkáit vezeti be a Nemzeti Színház nézőterére, az a *Gobbi Hilda* tette meg, aki nemcsak a színpadnak, de a dolgozóknak is oly kiváló s bátor harcosa. Mint a Nemzeti Színház üzemi bizottságának tagja, megszervezte a Nemzeti Színház Munkásbarátainak Körét, melynek eddig körülbelül tíz nagy üzem, illetve az üzemek közel tizenötezer munkása a tagja. *Gobbi Hilda* s a színház üzemi bizottságának tagjai szerint az őszi szezonban már százazren felüli taglétszáma lesz a Nemzeti Színház Munkásbarátai Körének. Évi 50 pengő tagdíjat fizetnek, ezért egy előadást nézhetnek meg a Nemzeti Színházban s a színészek két matiné rendeznek az üzemben. Ezenkívül színházi szemináriumon is résztvehetnek, ahol a színműirodalomról és a színjátszásról tartanak előadást a legkitűnőbb színházi szakemberek, írók, színészek, rendezők.

Mindebből láthatjuk a magyar színjátszás újulását, reménykeltő jövőjét. Látjuk a színházaktól eddig elzártak százazres tömegeit, amint csillogó szemekkel hallgatják a klasszikus verssorokat és a modern dráma dialógusait. A multra gondolunk, amikor volt már egy »baráti kör«, az Operaház Barátainak Köre. Az exkluzívabb, a kivételesek társasága, melyet inkább anyagi okok, mint a művészet iránti szeretet hoztak létre. Ez az új alakulás, a Nemzeti Színház Munkásbarátainak Köre, melynek ideiglenes elnöke a Gázművek egyik munkása, nem a sznoboké, hanem a tömegeké, nem a nagyképűségé, hanem a művészet iránti őszinte rajongásé.

SZÉP ÚR HÉTKÖZNA PJA

GERGELY SÁNDOR KISREGÉNYE

(2)

— Csak ezernégyszáz pengő van nálam — mondja Szép úr.

— Sajnálom — a tanácsos már a hóna alá csapja az aktatászkát.

Most közbelép a Kedves. Szép úrnak felajánlja a maga pénzét. Persze kölcsönbe! S már szalad is a hálószobába. Amikor a bankókat zizegetve visszajön, a tanácsos eléjemeget.

Szép úr csak a tojásfeji hátát látja most. Görhes egy pasas! A háta olyan, mint a ruhafogas. A két lapockája kiáll. Kalapot lehetne rájuk akasztani. De most nem a lapockák érdeklik Szép urat. A bankók zizegését füleli. Egy... két... három... négy bankót olvas át a Kedves a tanácsos kezébe. Eggyel se többet. Szépúr elmosolyodik és amikor eléje jönnek, kiolvassa ő is a maga ezernégyszázát.

A szobalány közben eltűnt. A Kedves küldte el, valahová, messze, Budára, valakihez. A lakásban most ők hárman nyugodtan dolgozhatnak. A konyhában nagy fazék víz forr s a fejlődő gőz fölé tartják az irat-csomagokat. Az enyvezés lassan enged a borítékokon s óvatosan kiszedik belőlük az ajánlatokat. Szép úr nagyon figyelmesen nézi át valamennyit s jegyzeteket készít róluk. A Kedves közben bekapcsolta a villanyvasalót s a tanácsos úr gyakorlatlan végigvasalja az úrra lezárt kuvertákat, amelyekbe előbb gondosan visszarakta a titkos pályázat ajánlatait.

Megeríte! Isten bizony megeríte a kétezer... azaz az ezernyolcszáz pengőt! Három pályázat olcsóbb a Szép úrnál. Öt-hat százalék a különbözet. Szép úr elmerülve számol! A Kedves nem zavarja. Jön, megy, szinte lábujjhegyen. A telefonkészüléket is az asztalhoz viszi. Szép úr betelefonál az irodájába. Őt nevet mond az irodavezetőnek. Ezeket az urakat, akik társai ebben a vállalkozásban, délután háromra várja! Hol?... Hol? Hát az irodában!

Aztán előhúzza csekkönyvét. Kiállítja és a Kedvesnek nyújtja.

Szép úr csak négyszáz pengőt utal ki a Kedvesnek. Pedig a Kedves hatszáz pengőt hitelezett... Hatszázát? A fenét! Négy darab százast hallott csak zizegni. Négy darab százpengőt. A hiányzó kétszáz pengőt a tanácsos elengedte? Provizióra szánta? Vagy talán másfajta szolgálatot jutalmazott? A Kedves sir, átkozódik? Arcáról lemálik a kölni, a puder s a festék fegyelmzése. Csupa indulat most. Fiúsrá vágott szőke haját tépi, piros papucsában toporzékol és kék szemé csak úgy okádja a gyűlöletet... De Szép úr hajthatatlan! A kétszáz pengőt nem adja meg! Ő megérdemli, hogy a Kedves ingyen szolgálja az ő érdekeit s kész! Dühös nagyon Szép úr is. S ilyenkor fölényes tekintete sandává lesz, oldalról nézi a Kedves, aki ettől a hideg, éles, leselkedő szemveréstől elnémul, elrémül.

— Az istenit a pofájának! — morogja még a lépcsőn is Szép úr. — Fejőstehénnek tart? Hülyének? No, ez elszámítja magát! Slussz. Elég volt. Slussz. Ezt az aljasságot. Ez most már hütlenség! Ez a legnagyobb fokú hütlenség a férfi ellen! Ez a pénzhistória komiszabb, mintha megcsalna. Igen, ez súlyosabb!

Legyint. Nevet már. Ez jó volt! Ez a dolog avval a négyszázal. Ez jó

lecke lesz ennek a bestiának! Ne próbáljon túljárni az ő eszén, mert azon ugyan nem lehet. Senkinek!

Az irodában becsöngeti magához az irodavezetőt. Bányai László úrnak hívják ezt az ügyes, energikus embert. Igazi magyar arca van. Ilyen arccal s ilyen vidékies bajusszal ispánnak megy el mindenki, de jobb, hogy Bányai úr itt van. Szép úr jobbkéz-ként ő bajlódik a személyzeti s adminisztratív ügyekkel. Mindenre van gondolja! S hűséges, titoktartó és leleményes. Már tizenöt éve az üzletvezető Bányai úr. Együtt nőtt a hűsége, a jövedelme, tán még a bajusza is a Szép-céggel. Bányai zsidó. S ha a zsidó hűséges, akkor nagyon az. Hazafias zsidó. A kommün alatt ellenforradalmi szolgálatot tett vidéken a titkos szervezeteknek. Huszonhathónapos frontszolgálat van. Tehát rája nem vonatkozik a zsidó-törvény.

Bányai első jelentése az, hogy ónagysága, a nagyságos asszony, többször érdeklődött Szép úr hogylete iránt. Szép úr azonnal feltárcsázta a lakását, üdvözli a feleségét és derűsen közli vele, hogy a reggeli rossz érzése csak muló jelentőségű volt. Jót tett a budai séta. Két óra hosszat járt a Rózsadombon s a Margitszigeten. Nagyszerű volt. Ebédre? Ne, nem várjanak rá. Fontos üzleti tárgyalások veszik igénybe minden percét! De vacsorára pontos időben otthon lesz.

Igy! Na még!

A Richter férfidivat-szalónból telefonáltak, hogy Szebeni Mihály, a híres író, ma átvette az öltözet ruhát, amelyet Szép úr rendelt a hazai irodalom e büszkeségének a felruházására. Kétszázötven pengő. Szép cselekedet az irodalompártolás, de ha Szép úr ad valamit Bányai véleményére, beszünteti ennek a Szebeninek a támogatását. Ez a Szebeni egy közönséges kommunista! Nem is közönséges...

— Kommunista? — nevet Szép úr. — Ha maguk zsidók kikeresztelkednek, a legtörelmetlenebb katolikusok s ha nem kommunisták, a legnagyobb kommunista-falók. Dehát ez a maguk dolga! De ez a Szebeni egy közönséges parazita. Azt mondják, hogy huszonöt könyve is megjelent már és mégis olyan snasszul jár... De hogy kommunista? Csudát! Bár ilyen volna minden kommunista. Aki a burzsujokat úgy pumpolja, ahogy ez, az nem kommunista. Ez csak azért azáj a kávéházban, mert ez tetszik azoknak, akikről pénzt kér kölcsön.

— S Szép úrnak is tetszik?

— Nekem? Nem, én... én szóba se állnék vele... én csak...

Elkomorodik, nem folytatja.

Csak nem mondja meg, hogy egy veszekedett érdekes zsidónó miatt engedi magát Szebenitől fosztogatni... Bányai most a személyzetről jelent. A végén előterjeszti Csöngedi kisasszony százötvenpengős előlegkérését. Havi huszonötpengős részletekben fizetné vissza a kölcsönt a könyvelő. A bátyja ki akar vándorolni. Valahová Franciaországba. Erre kell neki a pénz.

Csőngedi? Hiszen az előbbi előlegét csak a mult héten törlesztette le. Százötven pengőt kért akkor is, mert a bátyjának vett ruhát. Ohó, azt aztán nem. Ez már sok volna! Az eddigi elnéző, igazán elnéző magyaros bánás-

MUNKÁS- ÉS PARASZTSZINJÁTSZÓK AZ ALFÖLDÖN

A színpadon asztal, az asztalon váza, a vázában piros virág. Az asztal körül öten ülnek. Mögöttük húsz-huszonöt, jórészt fiatal fiú és lány áll. Ez a munkásszínjátszó gárda.

A színjátszók vezetője szerény, egyszerű, de öntudatos szavakkal ismerteti a munkásszínjátszók munkáját, célkitűzéseit. Nagyon szerény lesz ez az előadás, — mondja — hiszen sem anyagunk, sem gyakorlott szereplőink nincsenek.

— Gyakorlott szereplőink? — szól közbe az egyik munkásnő — egyáltalában nincsenek szereplőink, hiszen mi még sohasem szerepeltünk.

— Majd szerepelünk most. Ne féljete a szerepléstől. A mi közönségünk nagyon jól tudja, hogy mi egyszerű munkások vagyunk. Tőlünk nem nagyszabású színészi produkciót vár, hanem jószándékú törekvést. Nagyon szegények vagyunk, még függőnyünk sincs — fejezi be szavait az előadó — így legalább nem lesz semmi válaszfal a nézők és a szereplők között. Nem lesz nézőtér és színpad, mert valamennyien szereplők vagyunk, résztvevői annak a harcnak, amely országunk újjáépítéséért folyik.

Igy kezdődött az orosházi munkásszínjátszók első előadása. A teremben felzúgott a taps és az emelvényen rögtönzészzerűen, elevenen, meglepően gördülékenyen, fordulatosan alakult ki a műsor. Szavaltatok, kórusok, jelenetek, ének- és zenekari számok következtek egymásután. Valóban egyégyforrt szereplő és néző. Minden szó, minden hang, minden dal a közös öröm, a közös fájdalom, a közös reménység kifejezése volt.

Az előadást meg kellett ismételni. Híre elterjedt az egész járásban, meghívások érkeztek és a lelkes gárda szekerekre, lórékára (lóvasút) csomagolva járta a környező falvakat.

Csodálatos volt, mennyire megértette az egyszerű földmunkásokból álló hallgatóság a munkásszínjátszók előadásában nemcsak Petőfi, hanem Ady, József Attila szavait is.

Az orosházi példára több környékbeli faluban is kultúrgárdák alakultak. Sok helyen átvették a műsort. Dombiratos község parasztszínjátszói maguk tréjk meg a műsorukat. A békéssámsóni „Madisz” Darvas József: „Szakadék” című darabjával remekelt. Nagyszínház szintén a „Szakadék”-ot hozta színre.

Az újjáépítési harc megindulásával egymással versenyeztek a falvak, szakszervezetek, egyesületek az előadások rendezésében, amelyek tiszta jövedelmét a vasút javára fordították.

A falu színjátszói megérdemlik a legnagyobb figyelmet. Lelkesedésük és tehetségük egyaránt meglepő. Meg kellene szervezni ezeknek a színjátszóknak megfelelő anyaggal való ellátását. Ez volna a legfontosabb teendő. Legtöbb helyen szellemtelen és izléstelen kabarétréfákat, korszerűtlen és értéktelen népszínműveket kénytelenek játszani, mert nincs más.

A mezőgazdasági munkák megindulásával a vidék színjátszói kivonultak a földekre. Csak ősszel jelennek meg újra ütött-kopott, szakadozott, rendszerint szobát ábrázoló kulisszáik előtt.

Ezt a szünetet kellene kihasználni arra, hogy megszervezzék a vidéki színjátszók munkáját.

Az egész magyar kultúra hasznát látná.

mód már megbocsáthatatlan könnyelműség volna. Egyenesen öngyilkosságba kergetné a nemzetet, ha általánossá válna! Nem, Csöngedi kisasszonynak nem adunk előleget. Hiszen a bátyja kommunista. Az, igen, féllesztendeje jött ki a börtönből. A mult-kori százötven pengőn is neki csináltattott ruhát Csöngedi. Ezt a szemtelenséget! Hogy a Szép-nagyvállalkozó cég pénzén ruházkodjon és utazzon külföldre ez a hazaáruló, kém! Szó sem lehet róla. Gyerünk tovább!

A tavasszal megkezdett országút-építés második félészakaszán újra felvették a munkát a munkások, jelenti Bányai. Egy napi sztrájk után ők is belementek a tizenkét-százalékos bércsökkentésbe.

A bércsökkentéshez gazdája megnyugtatóként Bányai úr elmondja a magánvéleményét is. A földművelési minisztérium négy kiló kenyér árában állapította meg a földmunkások nyári és napi munkaidejének legalacsonyabb díjazását. A cég munkásai pedig a bércsökkentés után is megkeresnek naponta legalább hat kiló kenyeret. S a munka sem megy látástól-vakulásig, csak reggel hattól este hatig. S még ebből is lemegy kétszer tizenöt perc a két étkezésre.

Helyes, helyes... mondja Szép úr és úgy véli, hogy az összes útépítő munkások béréből, idővel még le lehet csípni vagy egy kiló kenyér árát. Általában: a kiadásokat le kell szállítani! Minden vonalon. A személyzet fizetését is. Hozzon áldozatot mindenki. Mert az állami kislakásépítésre is lényegesen olcsóbb árakat kell ajánlani. Kilenc-tizenkét százalékkal alacsonyabbat, mint amelyet a cég már benyújtott. Minden tételt át kell dolgozni. Két napon belül! Egyszóval: bércsökkentés az irodában is. Tíz-husz százalékos!

Amikor Bányai úr dolgvégeztével kihátrál az irodából, Szép úr a szerkesztő-barátját hívja fel. Megbeszéli vele, hogy a legközelebbi napokban cikket hoz az újság a lakásépítő-akció szükségességéről. Enyhe támadás is lesz, de csak a tónusban, a kormány ellen, amiért még mindig nem döntöttek az árajánlatok felett. A késedelem a nyilasok demagógiájának ad anyagot, azonkívül az országos lakásnyomort s az építőipar nagy munkanélküliségét csökkentené az építkezések megindítása. Szóval délután félhatra ott lesz a kávéházban a lap munkatársa. Melyik? Varju Ferenc? Jó.

Ez a Varju furcsa legény. A kávéházban szinte napról-napra ott látja Szép. Az újságról köszönti, de soha nem közeledik... Nem, egyáltalán nem tolakodik. Sohase volt az! Még akkor sem, amikor franciára tanította Szép úr Laci fiát. Két évig! Sohasem kért semmit, soha sem beszélt senkivel. De Lacit ügylátszik, szerette. S a fiú is őt. Talán ennek a rideg embernek a hatása alatt lett olyan zárkózott a gyerek... Varju... igaz, ott a kávéházban van egy asztal, borzashajú, kopott alakok járnak oda. Varju is. Szebeni Mihály kommunistáknak mondja őket...

Szép úr nevet. Az a parazita Szebeni is avval akarja megszolgálni a tíz-pengőket, hogy lekommunistáz mindenkit!

Végigsétál a munkatermeken! Bányai segítségével a legjobb munkásokat válogatta össze az évek folyamán Szép úr. A rajzolók például külföldi egyetemeken végzett mérnökök. Zsidó mind! Zsidók, akik a főiskolai

zsidótörvény miatt szorultak a külföldi egyetemekre. Ott kitüntetéssel végeztek. Ezért is alkalmazta őket Szép úr. De nem mint mérnököket. Nem, isten ments! Magyarországon, a magyar egyetemeken végzett keresztény fiataloké minden mérnöki hely és fizetés! De nem is mérnökök a Szép-irodában dolgozó mérnökök, hanem közönséges műszaki rajzolók. A fizetésük is ennek az alsó minőségű munkának felel meg. De ezek a jó fiúk annak is örülnek, hogy egyáltalán dolgozhatnak! Hogy nem felejtik el szakmájukat. Ezek annyira szeretik a munkát, hogy képesek volnának még ingyen is körölni!

Szép úr őszinte rokonszenvvel nézi a négy mérnök — műszaki rajzoló — szorgalmát, aztán csöndben becsukja az ajtót és a levelezési osztályba tart... A könyvelési osztályba nem nyit be. Csöngedi kisasszony még megfölelbezné előleg-ügyét. Azt gondolja esetleg: ha Szép úr, a cégtulajdonos, elutasította a kérést, Szép úr, a néhai... Ostobaság volt az a két évvel azelőtti kis passziózás evvel a Csöngedivel. Igaz, szerény, vidám kis nő volt. Az egyetlen nő Szép úr életében, aki nem reflektált pénzre... Pillanatokra átrohan Szép úr agyán, hogy jobb lett volna, ha a Kedves helyett Csöngedi kisasszonyt... De lerázta magáról ezt az ellágyulást! Ostobaság! Az ember nem kezd ki a saját cselédjével! És hirtelen azt is elhatározza, hogy Csöngedit elküldi. Három hónapi végkielégítéssel! Már a legközelebbi elsején. A tervezett létszám-csökkentést vele kezdi. Kár, hogy nem zsidó! Akkor az előírt húsz százalékos arányszám lehetne a leépítés indoka.

— Ha nagyon járna a szája... ha nagyon firtatná, hogy miért nem a zsidókat küldöm el... — mormogja magában Szép úr — a kommunista környezete is jogcím rá...

Az irattárba már be sem megy, mert Bányai úr jelenti, hogy a behívott urak megjöttek és várják.

Szép úr elfoglalja helyét hatalmas íróasztala mögött s az urak, öten, börtöneltekbe süppedve fülelnék Szép úr előadására. Valamennyi régi, másfél évtizede vállalkozó társa Szép úrnak. Az egyik, Rajner Frigyes úr, bádogmester épületfelszerelési vállalkozó, különösen hosszú szőke bajszára és a nevére kényes. Neve nem tévesztendő össze a zsidós Reinerral. Neve, mint látható és hallható, a Rajnával, ahonnan ideszármazott, van összefüggésben. Rajner Frigyes úr, bár már ötven esztendő és többszörös nagypapa, most tanul németül és az egyre inkább terjeszkedő Harmadik Birodalom iránt évszázadokon át szunnyadt germán ösztönei napról-napra jobban ébrednek... Rajner úr arra számít, hogy a nagynémet birodalom Budapestet is befogadja határai közé és akkor a gazdag pesti zsidókat éppen úgy elpotyázzák majd házaikat, mint a hitleri áradat elől menekülő bécsi zsidók. Akkor... akkor Rajner úr nem szerel fel többé épülő házakat, hanem összevásárolja a készeket. S most jön ez a Szép az olcsóbb árajánlat szükségességével! Amikor a várható haszon is csak huszonöt-százalékos volt! Mi? Hogy tizenegy százalékos árcsökkentés? Hogy már át is dolgozza a Szép-iroda az összes tételeket? A cement, a téglá, a vasbeton, a földmunka, a szállítás... minden tételét? Tizenegy százalékiig? Hát akkor mi marad a vállalkozóknak?

(Folytatás következik.)

A kolozsvári magyar színház

A kolozsvári magyar színház az elmúlt idény második felében a leghevesebb támadások zuhatagában állt. A lapok színikritikusai, írók és színházi szakértők vitatták a nyilvánosság előtt a kérdést: miért súlylyedt az operett színvonalára a nagymultú erdélyi színjátszás? *Balogh Edgár* lapja, a „Világosság”, anketén tárgyalta meg a helyzetet és cikksorozatban kutatta a válság okait. A nyilatkozó írók a színház teljes megújulását, demokratizálódását sürgették. A színház ne legyen ezentúl a kiválasztottak szórakozóhelye, közeledjék a néphez, a szociális kérdésekhez és térjen vissza az irodalomhoz.

A városban visszahangzó vita hatása alatt néhány igényesebb külföldi és magyar dráma került színpadra, de három-négy előadás után, ismét az értelmetlen, nyúlós és időszerűtlen operettek áradata következett. *Körműves Nagy Lajos*, aki a pártok és a hozzáértők bizalmából vállalta a színház vezetését a legnehezebb körülmények között, június végéig állta az ostromot. A társulat évadzáró ülésén azonban bejelentette lemondását.

A Magyar Népi Szövetség javaslata alapján *Janovics Jenő*t bízták meg a kolozsvári magyar színház vezetésével. Három író is bekerült a színház vezetőségébe: *Méliusz József*, *Nagy István*, és *Szentimrey Jenő*.

Janovics Jenő tehát hetvenhárom éves korában ismét átvette a színházat, amelynek alapkövét negyven esztendővel ezelőtt maga is segítette lerakni. A téboly kora őt is kizárta az alkotók közül: távoznia kellett helyéről. Most ismét részt akar venni az indulásnál, az erdélyi szellemi élet új alapkövetésénél.

A színházépület kérdését említi először: — Most folynak a tárgyalások: milyen körülmények között tér vissza Temesvárról a román színház teljes egészében jön-e át, vagy a jelenlegi kolozsvári társulatot egészítik ki annyira, hogy a helyi román közönséget kielégítse. *Mindkét vezetőség tudja, hogy csak két játékra alkalmas épület jöhet, számításba: a Malinowszky-téri állami színház és a Seta-téri nyári színpad. Az utóbbi olyan állapotban van, hogy át kell építeni, addig szó sem lehet előadásról. Éppen ezért felmerült a két színházépület közös használatának kérdése is. A köépületben komoly prózát játszana a két társulat felváltva, a színpadot pedig — helyrehozatala után — az operett rendelkezésére bocsátanánk. Mindez persze csak terv, még más megoldás is szóba kerülhet.*

A Színpad megalapítása is *Janovics* nevéhez fűződik. Ő építtette, a város által „örök időre a magyar színészet céljaira” adott telken, a könnyebb műfaj otthonául. A nyári épület kitartott az alapítók szándéka mellett: 1919 után falai között kapott színlást az erdélyi magyar színjátszás.

A magyar színház válsága kerül szóba: — Hősi küzdelemmel tartotta fenn magát eddig a színház. A társulatot kitelepítették, a kulisszákat elhurcolták, a jelmezeket elvitték. Alig maradt valami felszerelés.

— A napi kiadás nyolcszáz ezer lej volt, a napi bevételi lehetőség: hatszáz ezer lej. *Tehát a táblás ház is napi kétszáz ezer lej ráfizetést jelentett. Már pedig nem igen akadtak zsíftolt nézőterek, legfeljebb az operett töltötte meg időnként a színházat.* A társulat és a műszaki személyzet túlméretezettsége okozta a csődöt. Ilyen körülmények között a könnyű műfajjal lehetett valahogy megmenteni a színházat.

— A túlszervezettséget meg kellett szüntetnünk. A társulat kétszáznyolcvan tagja közül százat elbocsátottunk, — folytatja *Janovics* igazgató.

— Már igazgatásom első napján érintkezést kerestem a szakszervezetekkel. Azt akarom, hogy a színház működésén a tömegek megérezzék: a színház ezentúl a népe. Kimegyünk a munkáshoz, az üzemekbe, a gyárak termeiben rendezünk előadásokat. Kolozsvárnak több, mint húsz ezer munkása van. Ha támogatnak és mi ezért művészettel fizetünk: nem kerül válságba a magyar színház, hanem új virágzásának korszaka kezdődik.

A jövő évad terveiről ezeket mondja *Janovics Jenő*:

— Bemutatásra váró színműveink a ma kérdéseivel foglalkoznak. Annyira fontosnak tartom időszerű színművek bemutatását, hogy első teljes havi illetményemet pályadíjjal ajánlom fel olyan darab jutalmazására, amely *Dózsa György* forradalmát dolgozza fel drámai formában. Eredeti magyar bemutatókon kívül a szovjetirodalom képviselőit akarom színrehozni. Több darab már fordító kezében van. A román és magyar kultúra közötti testvéri érzés kifejezésére a legkiválóbb román drámai írók alkotásait ültetjük át és mutatjuk be a magyar színházban.

— Bizalommal tekintek a jövő elé, — búcsúzik a kolozsvári magyar színház új igazgatója. — Látom a szörnyű nehézségeket, a gazdasági pangás gátjait, de úgy érzem: fokozott munkával legyőzhetjük ezt a válságot is.

Koroda Miklós

*

A FÖLD ÜZENETE

Küldjél nékem cipőt, ruhát.
Kalapáljál jól ekét;
Hadd zenéljen búzát, zabot.
Dús tengerit már a rét.

Almaimat esőkolgassa
Traktor, ásó, kapanyél;
Mikor pillám rezgő árnyán
A virradat fénye kél.

Barázdáim ölelgesse
Boronáid tenyere:
Tűzben kivert kovácsolt érc
Simogató melege.

Muzsikáló olajsepppek
Neszt suttogó dallamán,
Járjon táncot barack, körte
Mosolyogva fenn a fán.

S ha majd a mag vénné serdül,
S sűrűbb kalászt géped ad:
Ráteritem asztalodra
Kenyerem friss illatát.

Szűdi György

Írók és könyvek

MIN DOLGOZNAK A KÖNYVKIADÓK

Januárban még a bunkerekben ültünk és júliusban mégis megtarthattuk, szép sikerrel, az idei könyvnapot. Ami pedig a jövőt illeti? Szép reményekkel kecsegtet. »Villám-interjúink« arról számolnak be: min dolgoznak a magyar könyvkiadók?

*

ANONYMUS

— Elsőnek a magyar könyvkiadás legnagyobb tartozását, a nagy *Svejkot* hozzuk piacra. A hatalmas könyv, *Svejk* híres monarchiabeli katona-regénye, korunk egyik legnagyobb szatirikus műve, a kiváló cseh írónak *Jaroslav Hasek*-nek alkotása. Másik kiadványunkban, a »Századok és tanulmányok« sorozatban, amely huszonnégy füzeten jelenik meg, ezer év magyar forradalmáinak és forradalmainak történetét adjuk.

ATHENAEUM

— Komoly tervszellel lép a közönség elé a vállalat új vezetősége. *Baldzs Béla* összegyűjtött versei »Az én utam« címen jelennek meg. *Hamvas H. Sándor* munkás-író könyve, »Az acél dala«, a *Weiss-Mánfréd* gyár nagyszabású regénye. *Plivier Theodor* »Sztalingrad« című könyvének főszereplője a győztes orosz seregek. *Bakó József* paraszti író regénye egy vidéki tanító életét, küzdelmeit mutatja be a reakciós idők alatt. *Háy Gyula* »Partizánok tükré« c. könyvében, eredeti okmányok nyomán bizonyítja be, milyen hiábavaló volt a magyar részvétel a keleti harcokban. *Dr. Kemény István* könyve: »Mégis huncut a német« nagyjaink írásai és mondásai tükrében állítja be a magyar-német viszonyt. *Reményik Zsigmond* »Olivér és az emberi világ« című regényét *Kandó* illusztrációival adjuk ki. Tervezetünk egyik legkiemelkedőbb része az a sorozat, amelyben *dr. Bolgár Elek*, a rosztovi egyetem világhírű magyar tanára, füzetes kiadványokban ismerteti a Szovjet-Úniót.

BIBLIOTHECA

— Sajtó alatt van *Siegmund Freud*: »Egy ábránd jövője«, *Stefan Zweig*: »Rotterdam Erasmus« című könyve, előkészületben pedig *Alexej Tolsztoj*, *Puskin*, *Solochov* és *William Saroyan* novelláinak eredeti szövege és hű magyar fordítása.

CSERÉPFALVI

Orosz írók műveit adjuk ki. *Kropotkin*: »Egy forradalmár emlékiratai« két kötetben, *Gorkij* önéletrajzának II. kötete »Egyetemi éveim« címmel, ezt követi

Háziasszonyom!

Használja háztartásában ismét a régi, bevált Ia minőségű

SIDOL

FÉNTISZTÍTÓT

Még ma adja át 1/2 l, 7 dl, 1 l. üres üvegét kereskedőjének azzal, hogy megtöltve és

„bőkebell minőség”

feliratú külcímekével ellátva kapja vissza

Leichtner Erzsébet

FÉNYKÉPÉSZ MÜTERME
ANDRÁSSY-ÚT 52

Megnyílik
augusztus 15-én

a III. kötet »Emberök között«. Kiadjuk *Osztrovszkij Nikoláj*: »Viharszülöttje« és »Megedzik az acélt« című műveit. Az első az 1914-es évek előtti idők regényes korrajza, a második a nagy-orosz forradalomban játszódik le. Kiadjuk *Tarlé* híres orosz történelemtudós Napoleon életrajzát, *Solochov* »A csendes Don« című könyvét a cenzúra által törölt részek pótlásával s a folytatásával: »Übarázdát szánt az eke« és »Írások a háborúról« címen. Orosz prózai antológiánk bemutatja *Solochov*, *Tichinov*, *Ehrenburg*, *Grosman*, *Alexej Tolstoj* stb. legjobb írásait. *Katajev*: »Ezred fia« a mostani háború egy szovjet ezredének a regénye. A külföldi sorozatot *Sur* »Egy perc« és *Léon Tolstoj* »Állatmeséi« egészítik ki. Magyar könyveink: *Szekfü Gyula* nagy munkája: »Magyar ellenforradalom 1919—1945«, *Juhász Nagy Sándor* egyetemi tanár a nemzetgyűlés alelnökének, a Károlyi kormány volt államtitkárának könyve: »Az októberi forradalom«, az akkori események első hiteles történetét nyújtja. *Kovács Lőrinc* »Tűzkehely« című regénye a huszita mozgalomról szól. Ezenkívül *Zelk Zoltán*, *Salamon Ernő* verseskötete, az európai költők antológiája és *Malraux* két nagy regénye szerepel tervezetünkben...

EGYETEMI NYOMDA

— Változatlanul tartjuk évszázados vonalunkat, elsősorban tudományos könyveket adunk ki. *Buzágh Aladár*: »Kolloid kémia« című könyve nemsokára megjelenik. A Természettudományi Társulattal közös kiadásban jelentjük meg *Bartucz Lajos* szerkesztésében »Az ember« című sorozat első részét. Erősen dolgozunk az új, demokratikus tankönyvek kiadásán is.

FAUST

— Munkában van *Sándor Pál* nagy-könyve: »A természettudományok fejlődése a Szovjet-Únióban«. *Süle Antal* írja meg »A mi vértanuink« címen ellenállásunk mártírjait. *Sherwood Anderson* könyve, a »Ki Brandon« egy amerikai munkásleány életét mutatja be. *Grudzjev* orosz író »Gorkij életregénye«.

GRILL

— Folytatjuk klasszikus regényeink sorozatát. *Dosztojevszkij* »Raszkolnyikov« és »Idióták« című regénye jelenik meg nálunk, továbbá *Tolstoj* »Háború és béke« c. hatalmas munkája, valamint *Mollinár Gizella* és több ismeretlen magyar író regénye.

S m a r t
S z i n h a r m o n i a
S z á j r o u g e
S o r o z a t
S z e n z á c i ó s
S z i n e k b e n i

S m a r t
V., BÉCSI-UTCA 6

A Közönség beleszól

„Mai problémák“

Annakidején nem láttam a Magyar Színházban oly nagy sikerrel bemutatott dr. Szabó Jucit. Ezért is, meg az előzetes kommunikék hatása alatt, melyek a darab mai problémáját hangsúlyozták, már a bemutatóra jegyet váltottam. Építész mérnök vagyok, a világírodalomban némi ismerettel rendelkezem, ezért most utólag szégyenlem magam, hogy olyasmí, mint a kommunikék hirdette »mai problémák«, színházba vonzhattak. Hát persze, hogy mai problémákról van szó, mihelyst igazi író művét játsszák a színpadon. Shakespeare és Molière nem mai talán? Maiabbak a maiaknál, mert örökérvényűek. Ami viszont húsz év alatt annyira elveszti aktualitását, mint a most felújított dr. Szabó Juci, az sohasem volt »mai«, az akkor is csak mülásra ítélt színpadi ügyeskedés lehetett. Tisztelt Szerkesztő úr, úgy érzem, el kellett mondanom ezt s igen hálással venném, ha közölné e megjegyzésemet. Két, eddig megjelent szá-

muk elolvasása után, úgy látom, közös szívügyünk van: a magyar színjátszás jövője, jövője.

P. F.
mérnök

Néhány szót a cirkuszról is

Talán tíz éve is lehet, hogy utóljára cirkuszban voltam s mint afféle fáradt, öregedésre hajló tandrember, most csupán kislányom kedvéért ültem újból a manézs mellé. Az a kedves gyermeki izgalom, ami kislányomat a fűrészpor szagától és a zenekar indulóra hangolt ütemeitől elfogta, egyre inkább magával ragadott engem is. Előadás után hazafelé menve, elhatároztam, hogy megpróbálom valahol szóvá tenni a cirkuszról, ez ősi, örök varázslatú műfajnak méltatlan háttérbe szorítását. Miért van az, hogy míg az újságok minden bukásra ítélt vagy olesó hatásvadászó színházi próbálkozást bírálatra méltatnak, a cirkuszról csak egy-egy kommuniké emlékezik meg néha. Ennek az igazságtalanságot érez-

tem abban a hangulatban, mikor a gyermeket ébresztette fel bennem, öregedő filológusban az ugrócsoport, a kötéltáncos s az ormótlan cipőjű dummer auguszt, aki oly irigylésre méltó étvágyal eszi meg az égő gyertyát.

D. E.
középiskolai tanár

„Ideiglenes műsor“

Megnéztem az egyik budapesti revüszínház bemutató előadását. Másnap olvastam a lapokban a színház »ideiglenes műsoráról« szóló beszámolókat. Hallottam már »ideiglenes kormányról«, »ideiglenes szereposztásról«, de az »ideiglenes műsor« nyugtalanítóan hangzik. Különösen, ha utólag tudja meg az ember, hogy amit látott, korántsem végleges és befejezett, hanem afféle kutyafuttában összeállított átmeneti valami. Legalább engedjék meg a közönségnek, hogy ő is hasonló esélyekkel induljon. Részemről ünnepélyesen bejelentem, hogy az »ideiglenes műsora« szintén csak »ideiglenesen« néztem meg.

L. P.
köztisztviselő

fényszóró

MŰVÉSZETI HETILAP

Főszerkesztő: BALÁZS BÉLA
Felelős szerkesztő: SZEGI PÁL
Felelős kiadó: GYÖNGY PÁL

KIADJA A MAGYAR FILMIPARI R. T.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, IV., SZÉP-UTCA 3

Kéziratokat nem őrünk meg és nem adunk vissza

452748 — Athenaeum Rt. mélynyomása
Felelős: TALABÉR FERENC

Arosa ruhafesték

NÉLKÜLÖZHETETLEN
Gyártja: „AROSA“ vegyüzem, IV., Molnár-utca 19

POLANTAZI BAR

AZ ANGOLPARK
MELLETT

Minden délután 5 órai kezdettel bemutatja új, színes és látványos artista revüjét

FÜLDALATTI VILLAMOS
ESTE 10 ÓRÁIG

AUGUSZTUS 1-TŐL **CAFFÉE ÁKV** SZENT ISTVÁN KORÚT 29
TÜRK BERTA
Érdy RÓZSI és Kenedy BABY 2 ZONGORÁS JAZZ
FÉL 6-TŐL 9 ÓRÁIG!

A CÁRNŐ CIPŐJE

Két halhatatlan orosz zseni
CSAJKOVSZKI és GOGOL
művének filmváltozata

*

OROSZ FILMOPERA
a legkiválóbb
orosz énekesekkel

A CÁRNŐ CIPŐJE

Csajkovszki operája film-
változatának főszereplői